

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2010-02-22

UDK 81'42:338.48(497.472)

BESEDILNI TIP TURISTIČNEGA VODNIKA – OPIS NAMENSKE STRUKTURE BESEDILNE VRSTE NA PRIMERU TURISTIČNIH VODNIKOV PO SLOVENSKI ISTRI

Davorin DUKIČ

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 1
e-mail: davorin.dukic@zrs.upr.si

Miha KODERMAN

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 1
e-mail: miha.koderman@zrs.upr.si

IZVLEČEK

Članek opisuje temeljne lastnosti besedilne vrste turističnega vodnika. Po začetnem prikazu za ta namen ključnih konceptualno-terminoloških nastavkov besediloslovja, pragmalingvistike in funkcijske stilistike so predstavljeni rezultati analize besedil 8 turističnih vodnikov po Slovenski Istri. Identifikacija stilno nezaznamovanih lastnosti obravnavane besedilne vrste je bila opravljena na podlagi opazovanja realizacije tvorčevega namena v besedilih. Namenska struktura oz. besedilni tip turističnega vodnika je reprezentativno-direktivni; glede na to so našteje tako prikazovalne kot pozivne prvine besedil, ki so tudi ponazorjene s primeri.

Ključne besede: turistični vodnik, besedilo, besedilna vrsta, funkcijska zvrstnost, okoliščine tvorjenja in sprejemanja besedil, besedilni tip kot namenska struktura besedila, tvorčev namen kot funkcija besedila, Slovenska Istra

IL LINGUAGGIO SPECIALISTICO NELLE GUIDE TURISTICHE – RAPPRESENTAZIONE DELLA STRUTTURA DEL TESTO NELLE GUIDE TURISTICHE DEDICATE ALL'ISTRIA SLOVENA

SINTESI

L'articolo descrive i tratti fondamentali del linguaggio settoriale utilizzato nelle guide turistiche. Dopo una breve rassegna introduttiva dei fondamentali principi concettuali-terminologici della linguistica, della pragmalinguistica e della stilistica funzionale, sono presentati i risultati ricavati dall'analisi testuale effettuata su 8 guide turistiche dedicate all'Istria slovena. L'identificazione delle particolarità, stilisticamente non connotate, del linguaggio settoriale in questione è stata effettuata osservando la realizzazione dell'obiettivo che l'autore si è proposto nei testi. La struttura destinata a tale scopo, ovvero il tipo linguistico della guida turistica è rappresentativo-direttivo; a tal riguardo sono elencati gli elementi comunicativi e conativi contenuti nel testo, anche illustrati da esempi.

Parole chiave: guida turistica, testo, linguaggio settoriale, tipologia funzionale, formazione e modifica del testo, tipo testuale come obiettivo strutturale del testo, scopo dell'autore come funzione del testo, Istria slovena

UVOD

Problemsko jedro pričujočega prispevka predstavlja besedilna vrsta turističnega vodnika. Ta v slovenskem jezikoslovju doslej še ni bila deležna sistematične predstavitve. Do njenega opisa bomo skušali priti s pomočjo nekaterih pojmovno-terminoloških konceptov besedil-slovja, pragmalingvistike in funkcijske stilistike, predstavljenih v nadaljevanju.

PREGLED TEORETSKIH IZHODIŠČ

Besedilo, besedilna vrsta in njun kontekst

Našo osnovno raziskovalno enoto predstavlja *besedilo*. To je bilo v jezikoslovju kot predmet raziskovanja dolgo zapostavljeno, saj se je pozornost posvečala tistim jezikovnim enotam, ki jih je bilo lažje nedvoumno definirati (npr. fonemi, morfemi, leksemi, stavki). Besedil-slovje je tako dolgo iskalo natančno opredelitev svoje osnovne enote obravnave, v tem času pa so se pojavljale zelo različne definicije.¹ Naslednjo zadrego je predstavljal narava pristopa k obravnavi besedila; sčasoma je postalo namreč očitno, da zgolj strukturalistična analiza slovničnih, kasneje tudi pomenskih sredstev, dolgo edini jezikoslovni način obravnave, ne nudi zadovoljivega opisa besedilne celote, predvsem ne v smislu njenega učinkovanja, in tako ne odgovarja na številna vprašanja, vezana na tvorjenje in sprejemanje besedila. Ko govorimo o slednjih dveh procesih, besedilo postavljamo v okvir človeške komunikacije, saj ga vidimo kot produkt sporazumevanja in ne le kot abstraktno, izolirano jezikovno enoto. Komunikacijski okvir je v analizo besedila vključila pragmalingvistika, veda o proučevanju jezikovne rabe,² ki je izpostavila pomen *konteksta*, v katerem nastopa besedilo, torej udeležencev sporazumevanja, njihovih zmožnosti, pričakovanj, stališč, védenj, medsebojnih odnosov in razmerij, časa in prostora, v katerih se pojavlja besedilo ipd.,³ besedilo torej nastaja in se sprejema v preseku vsakokratnega konteksta oz. okoliščin komunikacije.⁴

Kompleksnost fenomena besedila je razvidna iz definicije Beaugranda in Dresslerja (1992, 12) – za avtorja je besedilo "komunikacijska pojavitev, ki izpolnjuje se-

dem kriterijev besedilnosti. Če ocenimo, da kateremu izmed teh kriterijev ni bilo zadoščeno, potem velja, da besedilo ni komunikativno. Torej so nekomunikativna besedila obravnavana kot ne-besedila." Ti kriteriji so: 1) kohezija – slovnična povezanost besedila; 2) koherenca – pomenska povezanost besedila; 3) namernost – hotenje tvorca besedila, da bo njegov jezikovni izdelek kohezivno in koherentno besedilo, preko katerega bo dosegel določeno namero; 4) sprejemljivost – pripravljenost naslovnika, da v tvorčevem jezikovnem izdelku prepozna kohezivno in koherentno besedilo; 5) informativnost – količina znanih in neznanih informacij v besedilu naj bo tolikšna, kot je potrebno; 6) situacijskost – besedilo je relevantno za konkretno komunikacijsko situacijo, v kateri se pojavlja; 7) medbesedilnost – uspešnost uporabe besedila je odvisna od poznavanja enega ali več predhodnih besedil (12–19). V tej opredelitvi ni težko prepoznati pragmalingvističnih elementov, saj sta le prva dva kriterija usmerjena k materialnosti besedila, vsi ostali pa tako ali drugače k dinamičnim okoliščinam njegovega tvorjenja in sprejemanja. Kunst Gnamuš (1986, 9–10) navaja tri zorne kote, iz katerih je mogoče razčlenjevati besedilo: medtem ko gre pri 1) razčlenjevanju površinske strukture (glasoslovna, oblikoslovna, skladska razčlemba) za analizo kohezije in pri 2) ugotavljanju pomenske zgradbe oz. propozicije za analizo koherence, pa pri 3) opazovanju okoliščin oz. konteksta dejansko analiziramo vseh ostalih pet besedilnih kriterijev, torej namernost, sprejemljivost, informativnost, situacijskost in medbesedilnost.

Med besedili, nastajajočimi v vsakodnevni komunikaciji, obstajajo številne podobnosti in razlike, vidne tako na oblikovni kot na vsebinski ravni. Glede na to lahko govorimo o skupinah oz. razredih besedil s prevladujočimi skupnimi lastnostmi. Besedila morajo v svoji strukturi torej izkazovati dovolj skupnih lastnosti, da jih lahko uvrstimo v enotno skupino, oz. se v strukturi dovolj razlikovati, da jim prisodimo pripadnost različnim skupinam. Še ena pomembna določilnica, na podlagi katere se določa pripadnost posamezni besedilni skupini, je relativna ustaljenost in torej podobnost okoliščin uporabe besedil, se pravi njihovega tvorjenja in sprejemanja. Za takšne skupine besedil obstaja v jezikoslovju precej različnih izrazov, npr. besedilne vrste, besedilne zvrsti, besedilni tipi, žanri; v kolikor se uporabljajo sinonimno, je

1 Naj jih navedemo le nekaj: besedilo je bilo npr. definirano kot niz stavkov, kot zaporedje medsebojno povezanih nižjih jezikovnih enot, kot enota jezika v rabi, kot niz izrekov v komunikacijskem okviru, kot jezikovna tvorba, namenjena preseganju trenutnostne dvosmerne komunikacije v okviru govornega dogodka (različne smeri in avtorji, povzeti v Gorjanc, 1998, 11–13; o težavah pri iskanju besediloslovnega fokusa glej tudi Korošec, 1981, 173–175, Makovec Černe, 1990, 39–40, in Beaugrande, Dressler, 1992, 20–29).

2 Ker pragmalingvistika za razliko od tradicionalnih jezikoslovnih disciplin (fonetika, fonologija, morfologija, leksikologija, sintaksa, semantika) nima svoje osnovne enote obravnave oz. je ta "enota" kar jezik v celoti, in sicer opazovan v rabi, kontekstu, Verschueren zagovarja mnenje (2000, 13–26) da je namesto o vedi, disciplini, smotrneje govoriti o celovitem stališču, vidiku oz. pogledu na jezik.

3 Verschueren s tem v zvezi govori o mentalni, socialni in fizični komponenti konteksta (2000, 116).

4 Ob povedanem omenimo Gorjančevo (1998, 10) ločevanje besediloslovnih pristopov na 1) "tradicionalne" jezikoslovne, ki imajo za predmet raziskav besedilo samo oz. njegovo strukturo, ter 2) pragmatičnojezikovne, ki besedilo obravnavajo preko razmerja tvorec – besedilo – naslovník.

posledica terminološka nepreglednost, česar si seveda ne želimo. Na tem mestu se bomo zato odločili za izraz *besedilna vrsta*, definiran kot "stalna oblika jezikovnega sporočila" (Toporišič, 1992, 356); izraz zvrst je namreč dokaj standardno rabljen za označevanje besedilni vrsti nadrejene skupine (tedaj se govori bodisi o funkcijskih bodisi o besedilnih zvrsteh), besedilni tip je uporaben za označevanje t. i. namenske strukture besedila, za ustrezno uporabo izraza žanr pa bi morali pritegniti vsaj še izraz register, kar se nam zdi nepotrebno zapleteno.⁵ Na tem mestu je potrebno še opozorilo, da gre izraz besedilna vrsta razumeti v idealnotipskem smislu – v njem so zajete najpogostejše pojavljajoče se lastnosti besedil, ki smo jih uvrstili v skupno besedilno vrsto, posamezno konkretno besedilo pa (lahko) v realnosti glede na idealni tip izkazuje mnogo odstopanj.

Tvorčev namen kot besedilni tip

Poznavanje konteksta pri tvorjenju in sprejemanju besedila je nepogrešljivo pri rekonstrukciji *tvorčevega* (govorčevega ali piščevega) *namena*, ki ga želi doseči s svojim besedilom oz. preko njega; tega pragmalinistična teorija govornih dejanj⁶ vidi kot prvi pogoj za nastanek besedila. Po Searlu obstaja pet jasno določljivih vrst namenov, ki se jih skuša realizirati z govornim dejanjem, torej preko jezika oz. besedila: 1) naslovniku povemo, kakšna stvar je, oz. mu posredujemo določeno vednost (prikazovanje); 2) naslovnika pridobimo, da kaj naredi, oz. ga pozovemo k določenemu dejanju (pozivanje); 3) zavežemo se, da bomo kaj naredili, oz. opravili določeno dejanje (zavezovanje); 4) izrazimo svoja čustva in stališča, s čimer z naslovnikom vzpostavimo oz. ohranjamo stik (povezovanje); 5) s pomočjo svojega besedila povzročimo spremembo v zunajjezikovni dejanskosti, kar pomeni, da hkrati z izrekanjem dejanje že tudi opravimo (izvršitev) (povzeto po Zadravec Pešec, 1994, 32; Križaj Ortar, 1994, 300).

Glede na namen tvorec izbere ustrezna jezikovna, širše izrazna sredstva ter jih organizira v konkretno besedilo; izbor specifičnih izraznih sredstev in njihova specifična organizacija, na podlagi katerih besedila razporejamo po besedilnih vrstah, odražata t. i. namensko strukturo besedila, ki jo Bešter (1994, 46–47) imenuje *besedilni tip*, to oznako pa postavi za sinonimno tipu govornega dejanja. Vsa besedila oz. besedilne vrste je

tako mogoče razumeti kot realizacije petih vrst besedilnih tipov: 1) reprezentativi (ugotovitev, trditev, napoved, razlaga, diagnoza, opis, vest, poročilo, recenzija); 2) direktivi (odredba, ukaz, prošnja, napotitev, molitev, ponudba, nasvet, priporočilo, predlog, vabilo); 3) komisivi (obljuba, zaobljuba, grožnja, stava, pogodba, dogovor, garancija, prisega); 4) ekspresivi (pozdrav, zahvala, voščilo, opravičilo, pritožba, izrekanje dobrodošlice); 5) deklarativi (imenovanje, vojna napoved, izrek sodbe, oporoka, osmrtnica, odpoved, odpustitev, izobčenje) (Searlova tipologija ilokucij oz. vplivanja, povzeto po Bešter, 1994, 47–48; Hudej, 1994, 89–90). Pri tem se je potrebno zavedati, da besedilo oz. besedilna vrsta ne predstavlja nujno realizacije le enega besedilnega tipa, pač pa gre lahko (in v zapleteni dinamiki vsakodnevnice komunikacije praviloma tudi gre) za (hierarhično) kombinacijo več besedilnih tipov, pač glede na različne tvorčeve namene, ki se pogosto kompleksno prepletajo (Bešter, 1994, 46). Tema besedila, s katero razumemo enega ali več stavkov oz. povedi s skupnim smislu (Hudej, 1994, 60), je glede na tvorčev namen pri izboru in organizaciji izraznih sredstev drugotnega pomena, kar je razvidno iz dejstva, da lahko o istem predmetu, stanju, dogodku sporočamo na različne načine, torej z različnimi besedili oz. besedilnimi vrstami, in sicer glede na to, kaj želimo z besedilom doseči, kakšen je naš namen (Makovec Černe, 1990, 42).

Stilna (ne)zaznamovanost

Za specifičen izbor in organizacijo jezikovnih oz. izraznih sredstev se v jezikoslovju uporablja tudi oznaka *stil*.⁷ Definicij stila je mnogo, mi pa bomo izpostavili Koroščevo (1998, 8), ki členi šest vidikov stila: 1) v saussurjevski distinkciji med jezikom in govorom spada stil na področje govora, torej realizacije abstraktnega jezikovnega sistema v konkretnih okoliščinah vsakodnevnice komunikacije (sistemski vidik); 2) stil je skupek lastnosti jezikovnega sporočila, ki se doseže z izborom iz jezikovnih sredstev določenega jezikovnega sistema, zato se kaže na vseh ravneh besedila (postopkovni vidik); 3) izbor je odvisen od določenega cilja tvorčevega sporočanja (teleološki vidik); 4) stil se kaže v besedilu kot rezultatu jezikovnih dejavnosti, in sicer tako v zapisani kot v govorjeni obliki (vidik prezentacije); 5) stil se v besedilu kaže kot svojevrstna organizacija jezikovnih prvin, zato

5 Limon (2003, 269, 276) govori o žanru kot o na določen način strukturiranem besedilu z določenim komunikacijskim namenom; ključno za uvrstitev besedila v nek žanr je, da ga kot takšnega prepoznavajo njegovi uporabniki (te Swales imenuje diskurzivna skupnost, ki je določena zlasti s skupnim komunikacijskim namenom; vsaka diskurzivna skupnost tako razpolaga s "svojimi" žanri). Žanri se realizirajo preko registrov (določeni žanri so komplementarni z določenimi registri), tj. konkretnega izbora in organizacije jezikovnih sredstev. Pri žanrih gre torej za diskurzivno, pri registrih pa za leksikalno-gramatikalno strukturo.

6 Po Austinovi in Searlovi teoriji govornih dejanj je vsako govorno dejanje sestavljeno iz treh poddejanj: 1) ilokucije – dejanja izrekanja; 2) ilokucije – dejanja vplivanja; 3) perlokucije – dejanja učinkovanja (povzeto po Zadravec Pešec, 1994, 26–30). Tej triadi se včasih dodaja še propozicijsko dejanje, s katerim tvorec v svoj izrek zajame določeno predmetnost oz. spravlja v odnose njene dele (gre za sestavine teme besedila) (Bešter, 1994, 45).

7 Tako razumljena bi bila vsebina te oznake lahko sinonimna besedilnemu tipu.

ga imamo za eno od konstitutivnih prvin besedila (besedilotvorni vidik); 6) za uspešno delovanje stila v komunikaciji morata tvorec in naslovnik razpolagati s skupnim kodom (sporočanjski vidik). Torej, na podlagi sorodnosti stilov posameznih besedil lahko govorimo o skupnem stilu besedilne vrste. Sredstvo in njegova uporaba, ki sta za določeno besedilo oz. besedilno vrsto tipična, sta *stilno nevtralna*, *nezaznamovana*, v nasprotnem primeru pa *stilno zaznamovana*. S temi razmerji se ukvarja stilistika, in sicer vsaj iz treh različnih perspektiv: 1) jezikovna stilistika raziskuje stilistični potencial sredstev danega jezika; 2) besedilna stilistika raziskuje stilistične lastnosti besedil;⁸ 3) funkcijska stilistika raziskuje stilistične lastnosti t. i. funkcijskih zvrsti.

Funkcijske zvrsti

Če smo besedilo pojmovali kot podrejeno besedilni vrsti, slednjo razumemo kot podrejeno *funkcijski vrsti*.⁹ Besedilna vrsta se torej uresničuje v konkretnih besedilih, sama pa skupaj z drugimi besedilnimi vrstami sodi v določeno funkcijsko zvrst. V slovenskem strukturalističnem jezikoslovju (Urbančič, Toporišič, Dular, Korošec) se funkcijska zvrst klasično razlaga kot sistemsko urejena skupina jezikovnih sredstev in meril za njihovo uporabo v besedilih oz. besedilnih vrstah, pripadajočih posamezni funkcijski zvrsti. Določata jo predvsem: 1) funkcija, s katero je razumljen uporabnostni namen, torej naloga oz. vloga, ki jo opravlja posamezna funkcijska zvrst in ki to zvrst povratno determinira; 2) področje človeške oz. družbene dejavnosti, s katerim so mišljene na to področje vezane predmetnosti in pojmovnosti, ki se izražajo v besedilnih vrstah s področjem povezane funkcijske zvrsti. Ker je ena temeljnih lastnosti (knjižnega) jezika zadovoljevanje izražalnih potreb mnogovrstnih družbenih skupin, družbenih področij in človeških dejavnosti, je logična posledica njegova funkcijska razslojenost. Na tej teoretični podlagi so se oblikovale tipologije funkcijskih zvrsti. Za klasično velja Toporišičeva štiričlenska, ki ločuje: 1) jezik praktičnosporazumevalne zvrsti; 2) jezike

strokovnih zvrsti, ki se členijo na a) praktično strokovni; b) znanstveni in c) poljudnoznanstveni jezik; 3) jezik publicistične zvrsti in 4) jezik umetnostne zvrsti (2000, 27–32). Sorodna Dularjeva tipologija vsebuje: 1) občevalni jezik; 2) strokovno-znanstvene jezike, razdeljene na a) znanstveno; b) strokovno; c) poljudno in č) uradovno oz. poslovno podzvrst; 3) publicistični jezik in 4) umetniški jezik (1974, 64–71). Nekoliko drugačni sta zgodnejša Urbančičeva in kasnejša Bajtova klasifikacija. Prva (1965, 222–223) ločuje: 1) umetniški stil; 2) znanstveni stil; 3) poslovni stil; 4) publicistični stil in 5) konverzijski stil, druga (1993, 209) pa: 1) praktično strokovna besedila; 2) strokovna besedila; 3) poljudnoznanstvena besedila; 4) znanstvena besedila; 5) publicistična besedila; 6) umetnostna in polumetnostna besedila ter 7) govorniška besedila. Avtorji vsako od zvrsti podrobneje opišejo in ji prisodijo besedilne vrste, v katerih se realizira.

Teoretični podlagi, iz katere so izpeljane zgoraj povzete tipologije, Skubic (1994/95; 2005) očita pomanjkljivo definiranje funkcije kot osnovne razločevalne lastnosti. Sam pri oblikovanju svoje klasifikacije izhaja iz pragmatične funkcije jezika oz. besedil, ki jo teorija govornih dejanj razlaga kot vplivansko – sleherno besedilo je tvorjeno z namenom spremembe stanja stvari, z namenom tako ali drugače vplivati na zunajjezikovno dejanskost; končni cilj je torej vselej sprememba v zunajjezikovni dejanskosti. Funkcija potemtakem izhaja iz tvorčevega namena – rečemo lahko, da ta besedilu določa njegovo *komunikacijsko oz. besedilno funkcijo, vlogo*,¹⁰ od katere je odvisna končna oblika besedila (Makovec Černe, 1990, 42; Hudej 1994, 86–88).¹¹ Na tej podlagi Skubic (1994/95) izpelje naslednjo klasifikacijo: 1) znanstveni govor določa spoznavna funkcija (jezik je sredstvo za oblikovanje novih vednosti); 2) sporočanjsko-vplivanski govor določa perlokucijska funkcija (jezik je sredstvo za informiranje in hkratno vplivanje na naslovnika); 3) konvencionalnoperformativni govor določa performativna funkcija (jezik je sredstvo za neposredno spreminjanje sveta); 4) umetnostni govor določa

8 Križaj Ortar opozarja (1994, 299), da se stilna (ne)zaznamovanost v jeziku ne ujema s stilno (ne)zaznamovanostjo v besedilu – v jeziku so namreč stilno zaznamovane tiste prvine, ki so vezane na določeno zvrst besedil in zato nesplošne, medtem ko so v besedilih te zvrsti ravno te prvine stilno nezaznamovane, tj. tipične zanjo.

9 Terminologija s tem v zvezi je, tako kot v primeru besedilnih vrst, raznovrstna in neenotna. Kot sinonim izrazu funkcijske zvrsti se tako uporabljajo oznake, kot so vrste (jezika), besedilne zvrsti, panoge in jezikovni stili. Slednjo oznako je v prvi slovenski znanstveni razpravi, v celoti posvečeni funkcijskim zvrstem (*O jezikovnih stilih*, 1965), po češki jezikovnočlenitveni teoriji, kjer je govora o funkcijskih jezikih oz. funkcijskih stilih, povzel Urbančič, kasneje pa jo je spodnesla Toporišičeva oznaka funkcijska zvrst. Toporišič v slovenskem jezikoslovju nasploh velja za kodifikatorja funkcijskozvrstne teorije, prevzete v modificirani obliki iz češkega jezikoslovja. Slednje funkcijske stile veže na posamezne funkcije knjižnega jezika, povezanost s knjižnim jezikom pa ohranjajo tudi slovenski teoretiki. Morda gre prav v slednjem dejstvu iskati vzrok za to, da se za funkcijske zvrsti izredno pogosto uporablja sinonimna oznaka jeziki, s čimer se želi nakazati, da je posamezna zvrst jezikovni sistem v malem, v organizaciji analogen sistemu knjižnega jezika, seveda pa s sebi lastnimi specifikami, razporejenimi preko vseh jezikovnih ravnin.

10 Od vseh komponent govornega dejanja (gl. opombo 6) je torej ilokucijska, vplivanska tista, ki je ključnega pomena za določanje besedilne funkcije – o tem smo z drugimi besedami govorili, ko smo predpostavljali, da je prvi pogoj za nastanek besedila tvorčev namen.

11 Obstaja več tipologij besedilnih funkcij. V prispevku izhajamo iz zgoraj predstavljene Searlove klasifikacije ilokucij oz. vplivanj.

funkcija izrekanja "iracionalnega in neizrekljivega" (jezik je sredstvo za izražanje "notranjih doživetij in intuitivnih spoznanj").¹² Nadgradnjo Skubičeve klasifikacije predstavlja tipologija V. Mikolič (2007a), ki posebej izpostavlja, da ima prav vsako besedilo vplivajnsko vlogo, ki je glede na tvorčev namen lahko različna, pa tudi različno izpostavljena, izrazita, kar rezultira v različnih besedilnih vrstah oz. besedilnih zvrsteh.¹³ Tako ločuje med: 1) znanstvenimi besedili (spoznavna vloga); 2) sporazumevalnimi/interaktivnimi besedili (sporazumevalna/interaktivna vloga); 3) izvršilnimi/uradnimi besedili (izvršilna vloga) ter 4) umetnostnimi besedili (umetnostno-izrazna vloga). Sporazumevalna/interaktivna besedila nadalje deli na: a) prikazovalna besedila (prikazovalna vloga); b) usmerjevalna/pozivna besedila (usmerjevalna/pozivna vloga); c) zavezovalna besedila (zavezovalna vloga) in č) povezovalna, izrazna besedila (povezovalno-izrazna vloga).

Na podlagi povedanega lahko sklenemo z ugotovitvijo, da se v slovenskem jezikoslovju pojavljata dve vrsti obravnave funkcijske zvrstnosti – klasična strukturalistična (Urbančič, Toporišič, Dular, Bajt) ter pragmalingvistična (Skubic, Mikolič); poleg terminoloških razlik je najpomembnejše razhajanje med njima v vzroku, ki ga navajata za funkcijskozvrstno členjenje jezika – strukturalisti ga namreč vidijo v različnem uporabnostnem namenu funkcijskih zvrsti ter v razslojenosti človeške dejavnosti na številna področja, ki generirajo tudi razlike v jeziku, pragmalingvisti pa v pragmatični funkciji vplivanja na zunajjezikovno dejanskost.

PREDSTAVITEV PROBLEMA IN METODOLOGIJE RAZISKAVE

Cilj pričujoče raziskave je bila identifikacija temeljnih lastnosti besedila turističnega vodnika, kar razumemo kot opis besedilne vrste. V ta namen smo analizirali 8 konkretnih besedil turističnih vodnikov – vsak vodnik nam je predstavljal celovito, enotno besedilo, kot ga razlaga Beaugrandova in Dresslerjeva definicija. Med besedili smo iskali zlasti sorodnosti ter pogostost pojavljanja letih, na podlagi česar smo želeli priti do seznama stilno nezaznamovanih lastnosti besedilne vrste. Pri opazovanju sorodnosti smo izhajali iz opredelitve, da je glavno vodilo, ki tvorca usmerja pri tvorjenju besedila, njegov namen – glede na to, kaj hoče z besedilom oz. preko njega doseči, izbere takšna izrazna sredstva in jih organizira na takšen način, da bo njegov cilj najučinkoviteje dosežen. Ključnega pomena za nas je bila torej identifikacija namena oz. kombinacije namenov (tvorcev)

analiziranih besedil – vezano nanj(-o) smo opazovali uporabo izraznih sredstev oz. njihov izbor in organizacijo v namenski strukturi – besedilnem tipu. Ker je realizacija besedilnih tipov vezana na konvencionalizirane kontekste (določen tvorčev namen se uresničuje skozi določeno besedilo v določenih standardnih okoliščinah), smo si pri določitvi namena pomagali z rekonstrukcijo okoliščin tvorjenja in sprejemanja analiziranih besedil (kdo je tvorec besedila, kdo njegov naslovnik, kakšno je njuno medsebojno razmerje, kje in kdaj se pojavlja besedilo). Namen oz. besedilno funkcijo smo poimenovali s pomočjo Searlove klasifikacije, z opisom njene realizacije v 8 analiziranih besedilih pa sklenili raziskavo.

Pred analizo smo želeli oblikovati tudi nekaj orientacijskih točk, s katerimi bi si lahko pomagali med raziskavo in z njimi lahko primerjali naše zaključne ugotovitve, prizadevali smo si torej za identifikiranje vnaprejšnjih sestavin opisa besedilne vrste turističnega vodnika. Ker ta v slovenskem jezikoslovju še ni bila analizirana, smo vsaj osnovne določilnice skušali pridobiti na podlagi obstoječih (zgoraj povzetih) klasifikacij funkcijskih zvrsti; tako smo pregledali nekaj klasifikacij, uvrstili besedilno vrsto turističnega vodnika v ustrezno funkcijsko zvrst oz. podzvrst (v kolikor tega niso storili že njihovi avtorji) in na podlagi splošnega opisa le-te izluščili osnovne značilnosti analizirane besedilne vrste. V nadaljevanju jih predstavljamo.

Lastnosti besedilne vrste turističnega vodnika, določene na podlagi klasifikacij funkcijskih zvrsti

Pregledane klasifikacije skladno z že povedanim ločimo na strukturalistične in pragmalingvistične. Izpostavili bomo lastnosti besedilne vrste turističnega vodnika, kot smo jih ugotovili na podlagi: a) Toporišičeve strukturalistične tipologije; b) Skubičeve pragmalingvistične tipologije; c) tipologije V. Mikolič, ki je na podlagi pragmalingvističnih izhodišč oblikovala klasifikacijo turističnih besedil.

a) Toporišičeva klasifikacija besedilne vrste turističnega vodnika ne omenja, na podlagi avtorjevega opisa funkcijskih zvrsti pa bi ga lahko najlažje uvrstili v skupino strokovnih jezikov, in sicer v poljudnoznanstveno ali navadno strokovno podzvrst. Bistvena značilnost poljudnoznanstvenih besedil je prilagoditev in predstavitev znanstvenih ali visokostrokovnih vsebin najširšemu naslovniku; vsebine se torej skušajo predstaviti v najjasnejši in najpreprostejši obliki. Nadaljnje stilne lastnosti so nadomeščanje tujk z domačimi izrazi, pogostost opisov

12 Izraz govor lahko razumemo kot sinonimen terminu funkcijska zvrst. Kasneje (2005) ga avtor nadomesti z oznako diskurz, posameznim diskurzom pa nadene tudi drugačna poimenovanja: 1) kognitivni (spoznavni) diskurz; 2) pragmatični (uporabnostni) diskurz; 3) performativni (izvršni) diskurz; 4) imaginativni diskurz.

13 Avtorica namesto o funkcijskih govori o besedilnih zvrsteh, ki jih razume kot nadrejene besedilnim vrstam: tako so npr. znanstvena besedila besedilna zvrst, znanstveni članek pa besedilna vrsta (Mikolič, 2007a, 341).

oz. definicij, ponazarjanje z zgledi, grafi, preglednicami in podobami (Toporišič, 2000, 29–30).¹⁴

b) Skubičeva klasifikacija zaradi drugačnega razumevanja funkcije ni prekrivna s Toporišičevo (več o tem gl. v Vogel, 2007); tako v Toporišičevi shemi znanstveni jezik s poljudnoznanstvenim in praktično strokovnim sodi v skupno zvrst, Skubic pa ga zaradi ekskluzivne funkcije tvorjenja novih spoznanj vidi kot samostojnega, medtem ko poljudnoznanstvena besedila uvršča v področje sporočanjško-vplivanskega govora, kamor sodijo še praktičnosporazumevalna, publicistična in strokovna besedila tradicionalne sheme. Bistvo sporočanjško-vplivanskega govora je poudarjeno ilokucijsko vplivanje na naslovnika z željo doseganja perlokucijskih učinkov. Tvorec želi, da na podlagi informacije v njegovem besedilu naslovnik spremeni določena stališča, mišljenje prepričanja in temu prilagodi svoje (bodoče) delovanje. Ravno zato se mora vzpostaviti kot verodostojen, zaupanja vreden subjekt, saj tako lažje doseže svoj cilj, ne da bi odkril svoj vplivanski namen – prav prikrievanje slednjega je ključna značilnost sporočanjško-vplivanske zvrsti, omenimo pa še prizadevanje za razumljivost, prepričljivost in upoštevanje zahtev okoliščin (Skubic, 1994/95, 161–162).

c) Mikolič je na osnovi zgoraj prikazane razvrstitve funkcijskih zvrsti glede na vplivansko vlogo (sporočanjški namen) oblikovala klasifikacijo besedil s področja turizma,¹⁵ ki jih deli na: 1) pravna; 2) znanstvena; 3) strokovna in poljudnoznanstvena; 4) publicistična; 5) turistično-poslovna in 6) turističnooglaševalska besedila. Besedilno vrsto turističnega vodnika uvrsti v zvrst strokovnih in poljudnoznanstvenih besedil (skupaj z učbeniki, poljudnoznanstvenimi monografijami, strokovnimi članki v tiskanih in elektronskih medijih), katerih vplivanska vloga je sporazumevalna prikazovalna. Po avtoričini tipologiji sodi torej besedilna vrsta turističnega vodnika najprej v zvrst besedil s sporazumevalno/inter-

aktivno vlogo. Sporazumevalna/interaktivna besedila so analogna Skubičevim sporočanjško-vplivanskim; gre za besedila, ki so po Mikolič najbolj neposredno usmerjena na naslovnika. Njihova nadaljnja delitev na štiri podzvrsti (prikazovalna, usmerjevalna/pozivna, zavezovalna, povezovalno-izrazna) je izpeljana na podlagi načina, s katerim želi tvorec vplivati na naslovnika – v besedilih s prikazovalno vlogo, kakršno je turistični vodnik, gre za vplivanje na naslovnikovo vednost (2007b, 108–111).

Utemeljitev izbora analiziranih turističnih vodnikov

Besedilno vrsto turističnega vodnika obravnavamo na primeru turističnih vodnikov po Slovenski Istri; gre za geografsko območje jugozahodne Slovenije, ki se nahaja med hrvaško in italijansko državno mejo ter je locirano med Kraškim robom na vzhodu in Tržaškim zalivom na zahodu. Glavni argument za takšno izbiro vidimo v visoki pokrajinski vrednosti tega prostora z vidika s turizmom povezanih dejavnosti; njegova edinstvena kulturno-zgodovinska in naravna dediščina, stik kopnega in morja ter ugodni klimatski pogoji so namreč omogočali intenziven razvoj tovrstnih dejavnosti vse od konca 19. stoletja dalje. "Tradicionalna" turistična privlačnost območja Slovenske Istre se tako zrcali tudi v pogosti prisotnosti te pokrajine v turističnih publikacijah; območje po pokritosti z njimi v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami opazno izstopa.

Pri identifikaciji ustreznih publikacij smo si pomagali s Knjižničnim informacijskim sistemom, ki temelji na platformi Kooperativnega online bibliografskega sistema in servisa (COBISS) ter velja za eno najbolj izpopolnjenih baz s podatki o izdanih publikacijah na območju Slovenije. Izbor publikacij smo tako opravili na podlagi nabora podatkov iz COBISS-a, pridobljenih s kombinacijami ključnih besed "Istra", "Slovenska Istra", "vodnik" in

14 Poizkušajmo na tem mestu besedilni vrsti turističnega vodnika poiskati mesto še v nekaterih drugih strukturalističnih tipologijah funkcijskih zvrsti. Tudi pri Urbančičevi tipologiji (1965, 223) bi bilo našo besedilno vrsto najbolj smiselno uvrstiti med poljudnoznanstvena besedila, ki so uvrščena v krovno publicistično zvrst; njihov namen je po avtorju informiranje, poučevanje in agitiranje. Ker so namenjena širšemu naslovniku, težijo k splošni razumljivosti, zato so v izbiri jezikovnih sredstev svobodnejša. Dularjeva tipologija (1974, 66) tako kot Toporišičeva poljudnoznanstvena besedila uvršča v krovno strokovno-znanstveno zvrst; zanje je značilno veliko število ponazoril, ohlapna uporaba terminov in znanstvenih definicij ter občasne poteze občevalnega oz. pogo-vornega jezika, kot sta ponavljanje in nagovarjanje naslovnika. Bajt (1993a, 209) je prvi, ki eksplicitno omeni besedilno vrsto turističnega vodnika in jo uvrsti v zvrst strokovnih besedil. Slednjo drugje (1993b, 90) podrobneje opiše: od poljudnoznanstvene se loči po svoji praktični uporabnosti, njen naslovnik je širša strokovna javnost, značilni pa so še poljuden slog, logični argumenti, nazorni dokazi, nevtralna raba jezikovnih sredstev, splošno veljavni tērmini, strokovni žargonizmi, jasnost, izrazna neposrednost, natančnost, informativnost, ponazoritveno gradivo oz. ilustrativnost.

15 Avtorica drugje (2009) zagovarja tezo, da je lahko primarni kriterij klasifikacije funkcijskih oz. besedilnih zvrsti tudi predmetno-pojmovno področje – vsako področje oz. z njim v povezavi delujoča diskurzivna skupnost za svoje izražalne potrebe razvije svoje besedilne zvrsti in vrste, ki jim zato lahko rečemo tudi področne (to poimenovanje kot možno izpostavlja že Toporišič, 2000, 27); te se potem nadalje delijo glede na njihovo funkcijo oz. namen. Eno takšnih področij je prav turizem, po Mikolič (2007, 108) izrazito sestavljena dejavnost, ki jo določata tako gospodarski (turistično gospodarstvo, ki v sodobni družbi izkorišča in obenem nudi zadovoljitev človekovih potreb po občasnih in kratkoročnih spremembi okolja in načina življenja, oddihu, rekreaciji ipd. – turizem v ožjem pomenu besede) kot negospodarski aspekt (turizem kot produkt človekove motivacije in potreb po potovanjih in spremembi okolja sega na področje sociologije, psihologije, kulture, zdravstva, politike, transporta, zgodovine, geografije, arhitekture, umetnosti, športa, urbanizma itd. – turizem v širšem pomenu besede).

"vodič". Že ob samem začetku pregledovanja "najdenih" publikacij smo bili soočeni z negotovostjo, katere od njih sploh lahko štejemo za turistične vodnike, saj v slovenski znanstveni literaturi (še) ni uveljavljena definicija, ki bi jih natančneje (vsebinsko in oblikovno) določala; prav tako bi bilo problematično izbiranje oz. izločanje zgolj na podlagi naslovov in podnaslovov publikacij, ki le v redkih primerih vključujejo oznako (*turistični vodnik*). Tako smo izhajali iz osnovne predpostavke, da je tovrstna publikacija namenjena najširšemu naslovniku, ki mu želi na poljuden ter privlačen način predstaviti določeno območje oz. njegove geografske, zgodovinske, kulturne idr. lastnosti, hkrati pa izpostaviti za izletništvo, letovanje na tem območju relevantne praktične informacije – ob tem bi lahko rekli, da se publikacija na naslovnika obrača kot na potencialnega turista.¹⁶

Ob tako opredeljenih osnovnih določilnicah smo pri izbiri publikacij upoštevali še tri kriterije. 1) Publikacija je morala izkazovati prostorsko orientiranost na celotno območje Slovenske Istre. Pregledane publikacije v večini to območje izpostavljajo že v naslovu; nekatere sicer izkazujejo ožjo prostorsko orientiranost, torej na posamezne kraje in/ali naselja v Slovenski Istri, nekatere pa obenem zajemajo širši prostor, torej tudi sosednja območja, ki mejijo na Slovensko Istro (npr. Kras, Brkini, Čičarija in celotni istrski polotok, se pravi tudi njegov hrvaški in italijanski del). Z našim kriterijem smo iz ožjega izbora izključili publikacije, ki se osredotočajo na manjše kraje in/ali naselja znotraj območja, s čimer smo dosegli večjo vsebinsko primerljivost. 2) Ker smo do opisa besedilne vrste želeli priti na podlagi relativno sodobnih besedil, smo za mejno leto izida publikacij postavili 1991 – v analizo smo torej vzeli vse publikacije, ki so izšle tistega leta oz. po njem. 3) Jezik publikacije je moral biti (tudi)¹⁷ slovenski.

Skladno s predstavljenimi selektivnimi kriteriji smo izbrali 8 turističnih vodnikov, tako splošnih kot deloma specializiranih,¹⁸ izdanih med letoma 1991 in 2009 (po vrstnem redu glede na letnico izida): 1) *Primorje, Kras: A – Ž: priročnik za popotnika in poslovnega človeka* (v nadaljevanju 1993); 2) *Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras: planinski vodnik* (v nadaljevanju 1997); 3) *Slovenska Istra – zaledje* (v nadaljevanju 2001); 4) *Slovenska Istra in Kras* (v nadaljevanju 2004a); 5) *Istra na dveh kolesih: pustolovščina odkrivanja: kolesarski vodnik* (v nadaljevanju 2004b); 6) *Istra, Cres, Lošinj: zgodovinsko-umetniški vodnik: zgodovina in kultura 50 istrskih občin* (v nadaljevanju 2004c); 7) *Popotovanje po Slo-*

venski Istri (v nadaljevanju 2005); 8) *Istra: Koper, Izola, Piran: kulturno turistični vodnik* (v nadaljevanju 2009).

PREDSTAVITEV REZULTATOV RAZISKAVE

V nadaljevanju predstavljamo rezultate analize 8 besedil turističnih vodnikov, in sicer preko posameznih opazovalnih točk, na katere smo bili pozorni med raziskavo.

Okoliščine tvorjenja in sprejemanja besedil turističnih vodnikov

V vseh primerih se besedilo pojavlja v knjižni obliki, torej v pisnem prenosniku.¹⁹ Besedilo je javno, se pravi namenjeno najširšemu naslovniku; gre za potencialnega turista, vsakogar, ki načrtuje izlet, potovanje, dopust, počitnice in je izbor svoje destinacije bodisi že opravil bodisi še ne. Naslovnik je v večini primerov nespecializiran, kar pomeni, da ni določen s svojo starostjo, spolom, izobrazbo, poklicem ipd.; ker so besedila pisana v slovenskem jeziku, je pogosto edina določilnica glede naslovnika ta, da je govorec slovenskega jezika. Nekajkrat se sicer pojavi tudi nekoliko drugačno, v treh primerih ožje in v enem primeru širše, specifikiziranje naslovnika: v primeru 1997 je vodnik namenjen predvsem turistom – planincem, 2004a je poleg slovenščine pisan tudi v italijanščini (vsaki besedilni enoti v slovenskem jeziku je dodana tudi ustrezna v italijanskem), torej je naslovnik lahko govorec slovenskega in/ali italijanskega jezika, 2004b je namenjen predvsem turistom – kolesarjem, 2004c pa turistom – ljubiteljem umetnostne zgodovine oz. strokovnjakom s tega področja.

Pomembna lastnost okoliščin pojavljanja besedila turističnega vodnika je, da se naslovnik odloči za uporabo besedila prostovoljno – ker želi o (geografskih, zgodovinskih, kulturnih idr.) značilnostih kraja oz. območja, kamor potuje, izvedeti več, ker potrebuje informacije, na podlagi katerih bo načrtoval svoje tamkajšnje aktivnosti (iskane informacije so lahko tudi povsem praktične narave in zadevajo opis turističnih kapacitet območja, torej nastanitvenih možnosti, prometnih povezav, prisotnosti določenih ustanov oz. organizacij, kot so turistična društva, gostišča, trgovine, banke, zdravstveni domovi ipd.), in si na ustreznem prodajnem mestu kupi ali v knjižnici oz. pri sorodniku, prijatelju, znancu izposodi ustrezen turistični vodnik. Uporaba slednjega pride seveda v poštev tudi, če naslovnik še ni (dokončno) od-

16 Takšen turist je bil sicer v nekaterih publikacijah tudi ožje specifikiziran (npr. kot planinec, umetnostni zgodovinar, kolesar), vendar pa je bila tudi v teh primerih v besedilu tako ali drugače izpostavljena splošnejša turistična aktivnost (kot je npr. ogledovanje kulturnih in naravnih znamenitosti) in/ali za splošnega turista relevantne informacije (kot je npr. informacije o nastanitvenih kapacitetah območja).

17 Dopuščene so bile tudi dvo- ali večjezične publikacije.

18 Gl. opombo 16.

19 Tu je izjema 2009, kjer se pojavlja tudi elektronski prenosnik – knjigi je dodana zgoščenka s predstavitvenimi filmi mest Koper, Izola in Piran.

ločen o destinaciji, ki jo bo izbral za svoje potovanje, izlet, dopust – v tem primeru si (lahko) za potrebe izbora priskrbi turistične vodnike po različnih območjih. Ta lastnost besedilo turističnega vodnika ločuje od besedila turističnega oglasa – slednjemu je naslovnik večinoma izpostavljen neprostovoljno, namreč brez lastne želje, motivacije za njegovo uporabo, saj se oglasna besedila pojavljajo v najrazličnejših medijih, naslovnik pa nanje med opravljanjem vsakodnevnih aktivnosti oz. sprejemanjem besedil drugih vrst enostavno "naleti".

Tvorec besedila je v analiziranih besedilih prikazan na različne načine, ki se gibljejo na lestvici od večje do manjše (ali sploh nikakršne) izpostavljenosti. Večja izpostavljenost je prisotna v besedilih, ki imajo enega samega avtorja – ta je v 2004b, 2005 in 2009 prikazan tudi na fotografiji. V slednjih dveh primerih je predstavitev avtorja oz. njegovega dosedanjega delovanja posvečen tudi poseben razdelek na koncu knjige (2005) oz. na njenem zavihku (2009). V 2005 tako izvemo, da gre za zgodovinarja, zaposlenega v piranskem arhivu, ki je hkrati "ljubitelj in preučevalec Slovenske Istre", torej dober poznavalec območja, ki ga opisuje v svojem vodniku,²⁰ zlasti njene zgodovine in etnologije. V 2009 je sicer predstavitev manj natančna, a ne pušča nobenega dvoma v to, da je njen namen prikazati tvorca kot dobrega poznavalca in ljubitelja v vodniku opisanega območja.²¹ V 2004b lahko na podlagi fotografije sklepamo, da je tvorec turistično-kolesarskega vodnika tudi sam kolesar (prikazan je namreč v kolesarski obleki in s kolesom), navedeno pa je tudi njegovo avtorstvo treh knjig sorodne tematike.²² Tudi 1993 ima le enega avtorja, o katerem pa poleg imena in priimka ne izvemo ničesar razen njegove stopnje izobrazbe, izpostavljene z navedbo naziva *dr.* pred imenom. Vsa ostala besedila imajo kolektivnega tvorca, zanj(e) večinoma izvemo iz kolofona: 1997 je tako napisalo trinajst avtorjev, 2001 pet, pri 2004a do podatka o točnem številu ni mogoče priti, saj je v kolofonu naveden le glavni urednik, imena treh avtorjev se pojavijo ob posameznih besedilnih enotah v vodniku, medtem ko so tvorca ostalih besedilnih enot neidentificirani, 2004c pa so napisali štirje avtorji. V primerih turističnih vodnikov s kolektivnim tvorcem o posameznih avtorjih ne izvemo ničesar razen informacije o tem, ka-

teri del vodnika, torej katero besedilno enoto so pripevali; ponekod se ta informacija nahaja v kolofonu (2001, 2004c), ponekod so avtorji navedeni ob besedilnih enotah (1997, 2004a). Zdi se, da med tvorcem in naslovnikom ni hierarhičnega odnosa, da sta si torej enakovredna – edina neenakovrednost izhaja iz spoznavne neenakosti, torej iz tvorčevega dobrega (v vsakem primeru boljšega od naslovnikovega) poznavanja območij oz. predmetnosti, o katerih piše v vodniku.

Namen tvorca – funkcija besedila

Če skušamo na podlagi opisanih okoliščin določiti namen, ki ga želi tvorec turističnega vodnika realizirati s svojim besedilom, opazimo izrazito dvopolnost. Tvorčev namen je namreč dvojen: prvič, uporabniku vodnika želi ponuditi številne in mnogostranske informacije o temi besedila, tj. določenem geografskem območju (v našem primeru gre za območje Slovenske Istre),²³ in drugič, prepričati ga želi, da so kraji, ki jih vodnik predstavlja, vredni njegovega obiska in da naj se na podlagi takšnega zavedanja odloči za izlet, potovanje, dopust na predstavljenem območju. Torej, po eni strani tvorec prikazuje, tj. posreduje naslovniku določeno vednost, po drugi pa poziva, tj. pridobiva naslovnika za sprejem določenega stališča, za opravitev določenega dejanja. Na tej podlagi ugotavljamo, da imamo opravka s hibridnim besedilnim tipom, ki bi ga lahko poimenovali reprezentativno-direktivni.

Realizacija namena v strukturi besedilnega tipa – opis besedilne vrste turističnega vodnika

Sledi poskus prikaza realizacije prikazovalnih in pozivnih prvin v besedilu. Te so si na prvi pogled protislovne: medtem ko naj bi se prikazovalnost odražala v jasni in pregledni predstavitvi informacij o temi besedila, gre torej za objektivni pol, je pri pozivnosti pričakovati zlasti subjektivnost – tvorec želi z informacijami vplivati na naslovnika, da bo ravnal skladno z njegovim namenom. Razrešitev "konflikta" je najti v: 1) vrsti, naravi izpostavljenih informacij – izpostavljene so tiste informacije, ki sovpadajo s tvorčevim namenom oz. krepijo njegov

20 Avtor je tako v razdelku "O avtorju" izpostavljen kot avtor številnih monografij ter zgodovinskih člankov o Slovenski Istri, prejemnik Kocjančičeve nagrade za "prizadevanje pri raziskovanju in ohranjanju identitete Slovenske Istre". V povedi "Je zbiratelj istrskega ljudskega blaga in rad pomaga vsem, ki se nanj obrnejo glede istrske preteklosti, navad, običajev, kulinarike, praznikov, turizma itd." (2005, 266) je evidentno prizadevanje za vzpostavitev tvorca kot "zaupanja vrednega subjekta" po Skubicu. Temu je namenjena tudi avtorjeva navedba v uvodniku, da je podatke v knjigi pridobil iz obstoječe literature, ustnih virov in arhivskega gradiva.

21 Bralec tako iz besedila na zavihku izve, da gre za avtorja z eno že objavljeno knjigo, tematsko sorodno pričujočemu vodniku, pa tudi avtorja dokumentarnih filmov o "lepotah Slovenije", slovenskih gradovih, samostanih in drugih umetnostnih spomenikih ter izkušenega fotografa z umetniškimi čutom, ki se zaveda povezanosti "duha in večnih vrednot" s kraji, ki jih predstavlja v vodniku; iz kolofona je razvidno, da je tvorec tudi soavtor v vodniku uporabljenih fotografij ter avtor zemljevidov in načrtov mest v njem.

22 Svojo strast do koledarske dejavnosti izraža s citatom na začetku uvodnika: "Dve stvari sta, ki bi ju vzel na samotni otok: zobno ščetko in kolo!" (2004b, 4)

23 To območje je včasih razširjeno še na Kras (1993, 1997, 2004a, 2004b), hrvaško Istro (2004b, 2004c, 2009), po enkrat pa na Čičarijo in Brkine (1997) ter italijansko Istro (2004c).

poziv, medtem ko so tiste, ki namenu ne gredo v prid, izpuščene – ; 2) načinu, na katerega so izpostavljene informacije predstavljene – uporabljena so izrazna sredstva, taktike in strategije, ki izpostavljene informacije ustrezno modificirajo, tj. prilagodijo tvorčevemu namenu.

1. PRIKAZOVALNI POL. Prikazovalne prvine se v besedilih analiziranih turističnih vodnikov kažejo na različne načine. Najprej je tu podrobna vsebinsko-oblikovna strukturiranost – besedilo vodnika je glede na vsebino predstavljenih informacij pregledno členjeno na vrsto manjših, večinoma naslovljenih, besedilnih enot, tj. sklopov, poglavij, podpoglavij, razdelkov ipd. Vsaka takšna besedilna enota predstavlja vsebinsko oz. tematsko zaokroženo celoto, ki je skupaj z ostalimi smiselno organizirana v besedilo turističnega vodnika. Namen takšne organizacije je pregledna in jasna razporeditev informacij o temi, vidna že v kazalu vsebine, ki ga vsebuje večina analiziranih vodnikov (1997, 2001, 2004b, 2004c, 2005, 2009); vseh besedilnih enot v kazalih sicer ni navedenih – izpuščene so npr. tiste v manjših okvirčkih²⁴ ali daljši podnapisi slik oz. fotografij,²⁵ ki jih zaradi vsebinske zaokroženosti prav tako lahko obravnavamo kot samostojno besedilno enoto. Na podlagi povedanega bi lahko govorili o leksikonski

organizaciji besedila turističnega vodnika, v kateri vsaka besedilna enota predstavlja opis v njenem naslovu izpostavljenega "gesla"; opozoriti je potrebno, da si slednja ne sledijo po abecednem vrstnem redu, razen izjemoma (1993), ampak je razporeditev največkrat poljubna. Poleg tega je potrebno ločevanje med splošnimi, t. i. tehnično-organizacijskimi besedilnimi enotami, kakršne so uvodnik, vsebinsko in druga kazala (1993 tako vsebuje krajevno in stvarno kazalo, 1997 in 2004c pa kazalo krajev; vsa so urejena po abecednem vrstnem redu), različni sezname (1993 vsebuje seznam fotografij in njihovih avtorjev, 1997 seznam kratic in okrajšav ter slovar neznanih oz. manj znanih, zlasti narečnih izrazov, 2001 seznam pomembnejših telefonskih števil, 2004a seznam tradicionalnih prireditev in pomembnejših telefonskih števil ter hišnih naslovov, 2004c seznam fresk ter po krajih razporejenih pomembnejših telefonskih števil), seznam virov in literature (ta se pojavlja v 1997, 2005 in 2009), ter besedilnimi enotami, ki tako ali drugače opisujejo glavno temo turističnega vodnika, torej geografsko območje Slovenske Istre.²⁶ Slednje so v posameznih vodnikih organizirane na različne načine, enotnega načela ni mogoče identificirati.²⁷

24 Primer besedila v takšnem okvirčku: "Pietro Coppo, geograf in kartograf (Benetke 1470 – Izola 1556) Pietro Coppo, Benečan, leta 1499 preseljen v Izolo, je služboval kot notar in mestni pisar. Njegovo največje delo je De toto orbe, podroben opis Zemlje. Od leta 1524 do 1526 je izdeloval zbirko petnajstih geografskih kart Tabulae, ki so danes v Pomorskem muzeju v Piranu s še nekaj njegovimi rokopisi. Coppova zadnja stvaritev je bila Del sito de L'Istria, kartografija Istre, izdana leta 1540." (2004c, 43)

25 Primer takšnega podnapisa fotografije: "Podružnična cerkva sv. Roka in Sebastijana v Borštu naj bi bila postavljena že v 13. stoletju, zagotovo pa leta 1526. Navkljub svoji majhnosti sodi s kamnito streho nad apsido med 100 najlepših cerkva na Slovenskem. Podobna, le nekoliko preprostejša je cerkva sv. Lazarja ob cesti proti Škrljvcu nad Glemom. Zvonovi na manjših cerkvah nimajo "samostojnega" zvonika, pač pa po eden ali dva visita na preslici ali škarjicah, kot tu imenujejo takšne 'nosilce' zvonov." (2001, 33)

26 Medtem ko so 1993, 2004a in 2005 pri opisovanju geografskega območja splošnejši, pa 1997 opisuje planinske poti po Krasu, Čičariji in Brkinih, 2001 se posveča opisu manjših krajev, torej vasi in zaselkov, v zaledju Slovenske Istre, 2004b predstavlja kolesarske izlete po celotnem istrskem polotoku, 2004c opisuje kulturne, arheološke in umetnostnozgodovinske lastnosti Istre, 2009 pa mesta Koper, Izola in Piran.

27 V 1993 osrednji del vodnika predstavlja nekakšen "geslovnik". Pod posameznimi črkami slovenske abecede se tako nahajajo manjše naslovljene besedilne enote – "geslo" v naslovu je v besedilu pod njim razloženo oz. opisano. Gesla predstavljajo tako lastna kot občna imena; pod črko K tako npr. najdemo naslednja gesla: Kmetijstvo, Knjižnica, Komen, Konjenišvo, Kopališča, Koper, ital. *Capodistria*, Koprski hribi, Krajinska podoba, Kras, Kraške jame, Kraški pršut in teran, Kraški rob, Kultura.

1997 je razdeljen na 30 razdelkov: če odštejemo organizacijsko-tehnične razdelke, ostali obravnavajo določene planinske oz. pohodniške smeri, znotraj njih pa so podrobnejše členitve, vezane na predstavitev posameznih planinskih točk, dostopov do njih, naravnih ali kulturnih zanimivosti v bližini ipd.

V 2001 je 11 poglavij, ki se posvečajo predstavitvi različnih predmetnosti območja Slovenske Istre s poudarkom na t. i. zaledju: Zemljepisne značilnosti pokrajine, Geološka sestava tal, Podnebje, Razgibana zgodovina, Naselja Slovenske Istre (to poglavje je nadalje členjeno na razdelke, ki posamično obravnavajo naselja in si glede na imena naselij sledijo po abecednem vrstnem redu), Stavbarstvo v Slovenski Istri, Rastlinski svet Slovenske Istre, Živalski svet, Običaji, Kulinarčna in vinska ponudba ter Kulturna in rekreativna ponudba.

2004a je razdeljen na šest razdelkov (Narava, Kraji in ljudje, Gastronomija, Turistična ponudba, Kultura, Info), večina teh pa se še nadalje členi na posamezne enote.

2004b je organiziran kot predstavitev posameznih možnih kolesarskih izletov po območju Istre; vsakemu od izletov je namenjen samostojni sestavek, v čigar naslovu je izpostavljena za avtorja ključna (zgodovinska, geografska, arheološka, kulturna) lastnost izleta, podnaslov pa predstavlja smer krajev, po kateri se kolesar na predstavljenem izletu giblje. Tako je predstavljenih 32 izletov, razporejenih po 5 razdelkih (od teh so 4 opredeljeni geografsko – Slovenska Istra, Severna Istra, Srednja Istra, Južna Istra, 1 pa tematsko – Po sledovih časa in ozkotirne Porečanke – Parenzane).

2004c se po splošnejših poglavjih Turistične informacije, Zaznamki iz zgodovine Istre, Istrsko rastlinstvo in živalstvo, Srednjeveške freske v Istri, Istrska kuhinja in Srednjeveški gradovi v Istri v osrednjem delu osredotoči na posamezna območja in občine znotraj njih; po umestitvi območja na istrski zemljevid in opisu njegove zgodovine sledi umetnostnozgodovinski opis z območjem povezanih posameznih točk oz. krajev, označenih z zaporednimi številkami; točkam je poleg slovenskega imena pripisana tudi italijanska ustreznica. Vodnik se zaključuje s poglavji Športne dejavnosti, Koristne informacije in Abecedni seznam krajev.

Narava informacij, ki jih prikazujejo vodniki, je dvodelna: a) tiste, ki informirajo o podnebni, naravni oz. fizičnogeografskih značilnostih opisovanega območja (lega, vremenske razmere, geološke lastnosti, rastlinstvo, živalstvo), njegovem zgodovinskem razvoju, kulturnih, arheoloških, urbanističnih ter umetnostnozgodovinskih elementih (opis cerkva, samostanov, gradov, mest, ulic, trgov, posameznih mestnih in vaških stavb, spomenikov, fresk, predmetov itd.), etnoloških značilnostih, torej navadah in običajih prebivalstva (opis posameznih poklicnih dejavnosti, praznikov, kulinarike ipd.), z območjem povezanih znamenitih osebnosti, urbanističnih lastnosti predstavljenih mest (obširnejši obravnavi trgov, ulic, muzejev, cerkva, pomembnih stavb, umetniških del ipd.); b) tiste, ki so izrazito orientirane na naslovnika – turista in predstavljajo zanj relevantne praktične informacije o turističnih kapacitetah oz. turistični infrastrukturi območja (nastanitvene možnosti, prometne povezave, imena, hišni naslovi in telefonske številke hotelov, apartmajev, muzejev, galerij, turističnih društev, turističnoinformacijskih centrov ipd.), tradicionalnih dogodkih in prireditvah, gostinski oz. kulnarični ponudbi, možnostih za izletništvo, pohodništvo, šport in rekreacijo. V primeru prvega sklopa informacij govorimo o izpostavljanju primarne, v primeru drugega pa sekundarne turistične ponudbe – šele preplet obeh komponent pomeni predstavitev celovite turistične ponudbe. Razmerje med obema sklopoma informacij je v posameznih vodnikih različno.²⁸

Jezikovna podoba vodnikov je prikazovalnemu besedilu, namenjenemu najširšemu naslovniku, primerno nezapletena; kohezivna in koherentna povezanost je zadovoljiva (če zanemarimo nekaj pravopisnih napak), prevladuje standardni oz. normirani knjižni jezik. Veliko je lastnih imen, zlasti zemljepisnih, kar glede na dejstvo, da je vodnik v veliki meri namenjen mnogostranski predstavitvi predmetnosti določenega geografskega območja, ne preseneča. Izrazje je splošno razumljivo, pretežno takšni so tudi strokovni oz. znanstveni termini, ki se pojavljajo; pri slednjih bolj kot sama pojavitev izstopa velika diverzitetna disciplin oz. ved, na področje katerih sodijo, kar priča o prepletenosti turistične dejavnosti s številnimi drugimi (glej opombo 15).²⁹ V dveh vodnikih (1997, 2005) zasledimo narečne izraze, ki so ustrezno razloženi.³⁰ Povedi so enostavne, slog poljuden, jasen in razumljiv. Daleč najpogostejši slogovni postopek oz. tematski razvoj v besedilu je opisovanje.³¹

Pomembna prikazovalna prava so tudi t. i. ponazoritve, ki se v analiziranih besedilih pojavljajo predvsem v obliki fotografij. Te so v pretežni meri barvne, starejše z motivi iz bližnje preteklosti tudi črno-bele; prikazujejo istrsko in kraško pokrajino oz. različne naravne motive, mesta ter vasi oz. zaselke in njihove dele (trge, ulice, dvorišča, poslopja), zunanost in notranost posameznih tako mestnih kot vaških stavb, kulturne spomenike (cerkve, samostane, umetniška dela, arheološke najdbe), prebivalce ob njihovih vsakodnevnih opravilih (obiranje oljk, solinarstvo, obrezovanje vinske trte, praznovanje vaškega praznika), turiste ob turističnih aktivnostih, jedi in pijače. Motivi so fotografirani iz različnih perspektiv,

V prvem delu 2005 so preko besedilnih enot predstavljene splošne geografske, zgodovinske, kulturne, etnološke značilnosti Slovenske Istre (takšne so enote Geografski opis, Kratak zgodovinski oris, Podnebje in vegetacija, Reke, Morje, Kmetijstvo (razdeljeno na Oljkarstvo in Vinogradništvo), Vrtnarstvo in sadjarstvo, Žita, Živinoreja, Ribištvo, Solinarstvo, Pomorstvo, Obrt, Trgovina, Arhitektura, Običaji in prazniki, Noša, Zdravstvo in zdravilstvo, Šolstvo, Glagolica, Narečje, Glasba in ples, Istrske jedi in vina), v drugem pa so posvečene posameznim krajem, torej mestom in vasem – te si glede na imena krajev sledijo po abecednem vrstnem redu.

2009 ima poleg osnovne členjenosti na poglavja (9 poglavij, posvečenih Istri, Slovenski Istri, Kopru, Izoli, Piranu, Portorožu, izletom, hrvaški Istri ter dogodkom in prireditvam) še delitev na podpoglavja (npr. Koper skozi čas, Zgodovinske osebnosti, Ogljed mesta, Turizem, Koprsko podeželje itd.), ta pa pogosto še na posamezne manjše vsebinsko zaokrožene razdelke, vezane na določeno predmetnost – tudi ti so naslovljeni (npr. Kraški rob, Trg Brolo, Kidričeva ulica, Letališče Portorož).

28 V 1993 in 2009 je razmerje nekako enakovredno, v 2001, 2004c in 2005 nagnjeno v prid prvi vrsti informacij, v 2004a pa drugi. Poseben primer sta 1997 in 2004b, kjer se prva vrsta informacij neprestano prepleta z drugo, kar si lahko razložimo z dejstvom, da gre za planinski in kolesarski turistični vodnik, katerih osrednji namen je predstavitev poteka določenih (planinskih, kolesarskih) poti in hkratno opozarjanje na (geografske, zgodovinske, etnološke itd.) lastnosti območja, po katerem poti potekajo.

29 Naštejmo le nekaj skupin (potencialnih) terminov, ki se pojavljajo v vodnikih: s področja geografije: *reka, morje, polotok, vegetacija, obala, izliv, naselje, vas, mesto*; s področja zgodovine: *cesarstvo, republika, patriarhat, arhiv, srednji vek, stoletje*; s področja umetnostne zgodovine: *freska, portal, steber, grb, muzej, kor, zvonik, sarkofag, spomenik, kip, podoba, galerija*; s področja etnologije: *praznik, običaj, noša, kulinarika, jed, orodje*; s področja turistične industrije: *gost, turist, turistični kompleks, hotel, izlet, križarjenje, restavracija, kulnarična ponudba, rekreacijska pot, potniški terminal, turistična destinacija, turistična agencija, hotelsko naselje, avtokamp* ipd.

30 V 1997 je razlagi manj znanih izrazov, med katerimi so zlasti narečni, namenjen poseben slovar, v 2005 pa so razloženi med besedilom, npr. *muša (oslica); plinjerji (široke pletene košare); šantlo in šantla (boter in botrica); šagra (praznik); čupin (brin); škant, šknt (violina); hroštote (flancati)*.

31 To se nasploh ugotavlja za besedila z informativno, torej prikazovalno funkcijo (Hudej, 1994, 64). Ponazorimo eno takšnih opisovanj. Opis arhitekturnih lastnosti istrske hiše: "Hiša je enocelična in enonadstropna, z vkopano kletjo. Nizka, vkopana stavbna gmota z debelimi kamnitimi stenami deluje težko, čokato. Maloštevna in majhna okna, zaprta s težkimi hrastovimi polkni, se zdijo še manjša zaradi masivnih kamnitih ert. Edini poudarjen člen na zunanjsčini so vrata, polkrožno ali ravno zaključena. Navadno sta imela pritličje in nadstropje vsako svoj lastni vhod. Do nadstropja je vodilo kratko zunanje stopnišče." (2001, 96)

največ je panoram. Poleg fotografij se pojavljajo tudi slike, risbe, grafike in razglednice, pomembno prisotno ponazoritveno sredstvo pa so še zemljevidi (tako zemljevidi istrskega polotoka kot ožjih območij; pogosti so zemljevidi mest, velikokrat v shematski obliki, ki izpostavlja posamezne točke, razložene v priloženi legendi) ter različne preglednice.³² Našteta ponazoritvena sredstva imajo praviloma podnapise,³³ pogosto pa se ob njih pojavlja krajša, vsebinsko zaokrožena besedilna enota.³⁴

2. POZIVNI POL. Rekli smo že, da je direktivna funkcija nasprotna reprezentativni le navidezno. V nadaljevanju bomo skušali prikazati, na kakšen način se realizira v analiziranih besedilih oz. kako se pozivanje prepleta s prikazovanjem. Prepletanje najprej opazimo v uvodniku; glede na to, da je njegova naloga običajno predstaviti vsebino publikacije, opisati okoliščine njenega nastanka in izpostaviti avtorjev odnos tako do vsebine kot do publikacije same (gre torej za metaoznake besedila), bi bilo pričakovati, da bo v njem najbolj neposredno izražen tvorčev namen, v našem primeru torej prikazovanje in pozivanje. Ugotovimo lahko, da je v uvodnikih³⁵ največkrat neposredno izražen samo prikazovalni namen: uvodnik v 1993 tako navaja, da je vodnik ena od 12 knjig serije, katere namen je predstavitev Slovenije, iz česar izhaja, da pričujoča publikacija predstavlja območji Primorja in Krasa; uvodnik v 1997 izpostavlja odločitev založnika – Planinske zveze Slovenije, da izda natančnejši opis planinskih poti na območju Slovenske Istre, Čičarije, Krasa in Brkinov, ki so bili v dotedanjih sorodnih publikacijah "površinski", površni in obrobni; uvodnik v 2001 pravi (11–12), da želi vodnik bralcu "notranjost Slovenske Istre ali, kot temu delu pogosto pravimo, zaledje slovenske obale predstaviti kar se da celostno, iz vrste zornih kotov. Najpomembnejši je opis posameznih vasi in pomembnejših

zaselkov, nismo pa pozabili niti na naravno, arhitekturno in drugo kulturno dediščino in značilnosti, ki jih na tem prostoru ne manjka. S to publikacijo Vas bomo popeljali tudi do manj obljudenih krajev in Vas seznanili z njimi."; uvodnik v 2009 pravi (4), da publikacija "predstavlja Istro v vsej njeni pestri podobi", zlasti pa njeno zgodovino, kulturo, umetnost ter turistično ponudbo. Tudi sicer v uvodnikih prevladujejo prikazovalne prvine: eden od uvodnikov v 1993 zgoščeno predstavlja fizično- in družbenogeografske značilnosti opisovanega območja, drugi pa pojasnjuje vsebinsko organiziranost vodnika in daje navodila za njegovo uporabo; prvi uvodnik v 1997 opisuje dolgoletno urejanje v vodniku predstavljenih planinskih poti, drugi se posveča procesu nastajanja besedila vodnika ter se zahvaljuje vsem sodelujočim, tretji predstavlja navodila za uporabo vodnika, četrti prinaša slovar neznanih izrazov, peti pa praktične napotke v vezi z gibanjem v obmejnem pasu, kamor sodijo predstavljene planinske poti; uvodnik v 2001 zgoščeno opisuje zgodovinske, geografske, kulturne in etnološke lastnosti zaledja Slovenske Istre; uvodnik v 2004a našteva turistične kapacitete območja; uvodnika v 2005 naštevata v vodniku uporabljene vire in literaturo, opozarjata na preminulega fotografa in oblikovalca vodnika, se zahvalujeta vsem sodelujočim ter opisujeta organizacijo vodnika; uvodnik v 2009 opisuje istrsko zgodovino. Uvodnik v 2004b predstavlja izjemo, saj edini neposredno izpostavlja pozivno funkcijo vodnika: "Naj bo vodnik orodje, naj bo iskra za vžig vaših potencialov. Tri, dve, ena, gremo!" (4) Pozivnost se v uvodnikih le redko pojavi neposredno.³⁶ Veliko več je posrednosti, kot je npr. raba jezikovnih sredstev s pozitivno konotacijo oz. ekspresivnih, čustveno obarvanih izrazov in formulacij, s katerimi se posredujejo oz. modificirajo informacije, o katerih se poroča.³⁷ Naslednja vrsta posrednega pozivanja je izpostavljanje turističnih aktivnosti oz. zanje re-

32 Analizirani vodniki se razlikujejo glede na to, katera ponazoritvena sredstva uporabljajo; v tem pogledu najprej je 2004c, ki uporablja vsa našeta sredstva, sledi mu 2009, ki ne uporablja preglednic, na nasprotnem polu pa sta 1997 in 2001, ki uporabljata samo fotografije. Ostali vodniki poleg fotografij uporabljajo vsaj še zemljevide, 1993 in 2005 v obilni meri tudi preglednice.

33 Npr. *Turistična kmetija Bordon; Vaška arhitektura; Vodnjak; Zgoraj, sodobna marina. Spodaj, fotografija Portoroža iz leta 1926; Kraški rob – panoramski obvoz; Motiv iz Pomjana; Obiranje oljk v Slovenski Istri; Podpeč z obrambnim stolpom z Zjata – Posnetek.*

34 Gl. opombo 25.

35 Uvodnike vsebuje 7 od 8 analiziranih vodnikov. 1993 in 2005 imata 2, 1997 kar 6 uvodnih besedil, ostali vodniki pa po 1; ponekod so avtorji uvodnikov tudi avtorji glavnega besedila (1997, 2004b, 2009), ponekod urednik oz. eden od urednikov (1993, 1997, 2004a), v ostalih primerih pa avtor ni identificiran (1993, 2001, 2005; vsaj v zadnjem primeru je mogoče sklepati, da gre za avtorja glavnega besedila).

36 Kot je to v sledečih primerih: *Pridite, prijatelji, posedite z nami, odkrivajte in spoznavajte našo čudovito Istro* (2001); *Televizija je okno v svet. Toda okno, odprto samo v eno smer. Zaprite ga in odprite vrata, zajahajte kolo ali motor, začutite veter v laseh!* (2004b).

37 Navedimo nekaj primerov: *O, koliko lepega skrivajo kotički tam globoko pod Vremščico, daleč pod železniško progo Divača–Pivka! In koliko čudovitih biserov skrivajo poti okoli Slavnika, kraji ob slovensko-hrvaški in slovensko-italijanski meji v Istri, pa v Brkinih, v Čičariji, na Krasu, blizu Kraškega roba in drugod!* (1997); *Slovenska Istra je eno najbolj privlačnih in vznemirljivih področij v Srednji Evropi* (2001); *Obala Istre je drugačen, prijaznejši, a gosteje naseljen svet, ki s skoraj še nedotaknjeno notranjostjo oblikuje nepozabno celoto* (2004b); *Na teh tleh so se križale poti in stranpoti, na njih so se rušila in gradila naselja, bojevale legije, ki so nosile znak doječe volkulje, krilatega leva, vzvišenega orla* (2009).

levantnih informacij,³⁸ Posredni pozivni element je tudi vzpostavljanje povezave z naslovnikom preko nagovarjanja in obračanja na naslovnika.³⁹

Tudi v osrednjem delu analiziranih vodnikov najdemo podobno izražanje pozivnega namena, kot se kaže v uvodnikih. Neposrednega pozivanja pravzaprav ni,⁴⁰ toliko več pa je posrednosti, ki se kaže na različne načine. Najprej je tu obračanje na naslovnika, najpogosteje v 2. osebi množine;⁴¹ v funkciji vzpostavljanja in vzdrževanja stika z naslovnikom je raba 1. osebe množine, posebej pogosta v vodnikih, ki opisujejo potek določenih izletov (1997, 2004b).⁴² Pri tem gre pravzaprav za po-

vezovalno oz. ekspresivno funkcijo, ki pa je v našem primeru podrejena pozivni, se pravi – preko povezave z naslovnikom se ustvari primerna podlaga za izrek posrednega poziva.⁴³ Povezovalnost je prisotna tudi v naslednji, v večini vodnikov izredno pogosti prvini, tj. v uporabi jezikovnih sredstev s pozitivno konotacijo⁴⁴ in čustveno zaznamovanih oz. ekspresivnih izrazih in formulacijah,⁴⁵ a poznavanje okoliščin pojavljanja besedila turističnega vodnika ne pušča dvoma, da primarna funkcija tovrstnih sredstev ni (zgolj) vzdrževanje stika z naslovnikom, ampak predvsem modificiranje informacij z namenom, da se predmetnost, o kateri se poroča, pri-

- 38 *Kdorkoli se bo na teh območjih mudil dlje časa, bo bogatejši za neizmerno veliko prečudovitih naravnih lepot, kulturno-zgodovinskih spomenikov in starosvetnih zanimivosti* (1997); *Slovensko Istro lahko zaradi urejenih in asfaltiranih, resda nekoliko ozkih cest spoznavamo tudi z avtomobilom, vendar pa je pravo doživetje spoznavanje s kolesom ali peš* (2001); *V slovenski Istri in na Krasu vas pričakujemo v novem sijaju, z obnovljenimi hoteli, s pestrejšo ponudbo in številnimi prireditvami, ki vam bodo popestrile počitnice in vam približale našo tradicijo in sodobno ustvarjalnost* (2004a); *Veličastna pokrajina, ujeta na trikotnem polotoku, vas bo presenetila takoj, ko zavijete z glavnih poti na stranske rdeče kolovoze, med trte in oljke* (2004b); *In popotniku, ki ga spremlja pričujoči vodnik, se odkrivajo radosti in lepote Istre* (2009).
- 39 *Vsem bralcem in uporabnikom vodnika želim, da bi užili veliko čudovitih in radostnih uric na sprehodih po flišnih in apnenčastih kraških stezicah* (1997); *Hvala Vam za obisk in ohranjanje naše čiste Slovenske Istre takšne, kakršna je* (2001); *Pa vendar, v slovenski Istri in na Krasu boste zvezda vi, saj vam ponujamo najboljše in najlepše, kar imamo, da vam ostane v prijetnem spominu* (2004a); *Na kolesu boste poleg veselja gibanja deležni tudi užitka hitrosti!* (2004b); *Preden se podamo na pot, bi vam rad, dragi popotniki, ljubitelji Istre, najprej predstavil nekaj skupnih lastnosti tega prekrasnega območja*; (2005).
- 40 *Res redka primera sta npr.: Ko se boste vozili ali hodili od kraja do kraja, si poleg opisanih oglejte še manjše, a zato nič manj privlačne in zanimive kraje* (2001); *Za ogled Pirana, Tartinijevega trga in še kakšnih tekočih zanimivosti si pa le vzemite dovolj časa!* (2004b).
- 41 *Takrat boste lahko poskusili nagrajena vina in kopico pravih istrskih dobrot* (2001); *Ko se naužijete prijaznega mestnega ozračja Izole, vas pričakuje tudi zanimivo zaledje* (2004a); *S seboj morate imeti veljaven potovalni dokument* (2004c); *Seveda pa boste po tej slikoviti deželi doživeli marsikaj lepega, kar ni v tem vodiču opisanega, tudi sami odkrili in okusili* (2005); *Kot v vsakem letovišču pa se lahko odpravite po nakupih, obiščete frizerski salon, banko, pošto* (2005).
- 42 *Na tem območju imamo vtis, da gre za flišnato pokrajino* (1997); *Ko nas pot pripelje v istrsko vas, nas najprej očara njena izjemna slikovitost* (2001); *Kmalu uzremo stekleno avtobusno postajo, ki kmetu služi za počivalnik* (2004b); *V neposredni bližini se nam odkrije glavni trg, razstava, kjer si lahko ogledamo telesa treh mumificiranih svetnikov* (2004c); *Če smo bolj pri močeh, se lahko podamo na krajši potep po izolskem podeželju* (2009).
- 43 *Npr.: Začnimo potep pod svetovno znano previsno steno v zatrepu hudourniške doline nad Ospom* (1997); *Sprehod po vasi nam bo odkril številne elemente tipične istrske arhitekture* (2001); *Tale kilometer klanca bomo seveda zmogli in se nagradili z veličastnim razgledom; Kilometer naprej nas pot vabi še na Malo Učko* (2004b); *V cerkvi si lahko ogledamo prelep kamnit kropilnik iz leta 1691* (2004c); *Dobre turistične kmetije in restavracije so največkrat nekoliko odmaknjene in jih ne najdemo ob glavnih cestah. Skrite v zaledju imajo vsaka svojo posebnost in čar, ki odtehtata našo odločitev, da smo se odpravili iz hrupnega vsakdana v ta umirjeni svet* (2009).
- 44 *S tem mislimo na vzpostavljanje pozitivne konotacije na pomenski ravni. V veliki večini primerov so njeni nosilci pridevniki, npr.: prikupen zaselek; dragocena arhitekturna dediščina; prijetno okolje; bogata paleta stavbne dediščine; neonesnažena narava; (2001); veličasten podzemeljski kanjon; odlična razgledna točka; aromatična vina; pristni in skromni ljudje; gostoljubna klet* (2004a); *požrtvovalne ženske; svetleče morje; (2004b); očarljivo turistično središče; naravni zaliv je čist in neokrnjen* (2004c); *izjemne naravne danosti; okusen dodatek k prehrani; slikovita dežela* (2005); *živahna burja; slikoviti tolmini; razgibana istrska pokrajina; izborne jedi; razkošni gozdovi; častitljiva starost stavbe* (2009). Manj je samostalnikov (npr.: evropski biser (2001); biotska pestrost (2004a); kulinarne specialitete (2004b); bogastvo istrske kuhinje, pravi raj (2004c); mojstrovina; istrska pojedina (2009)), še manj glagolov, (npr.: ekosistem, ki bogati biotsko pestrost (2004a); pokrajina je obarvana s cvetovi; notranjost je posejana s hrastovjem (2004c); vodnjak krasi (2009)) in prislovov (npr. *izredno dobro olje* (2005); *lepo urejena marina* (2009)). Na oblikovni ravni so sredstva za doseganje pozitivne konotacije npr. pomanjševalnice (npr.: *vasice* (1997); *osliček*; *mestece* (2001); *gozdički* (2004c)) in stopnjevanje pridevnikov (npr.: *najbolj slikovito mesto* (2001); *najlepša naravna plaža na slovenski obali* (2004b)).
- 45 *Npr.: Koliko znoja, truda, žuljev in koliko ljubezni!* (1997); *In ko šole zaprejo svoja vrata, se prek Slovenske Istre k morju steka reka luči; Nad dolinami na gričih dremajo strnjene vasi in zaselki* (2001); *Izola, ki sega v morje, vabi na ogled mestnih znamenitosti, na potep po živahnih senčnih ulicah in v zatišje galerij; Tako je kamenje ustvarilo Kras, namesto da bi končalo na dnu morja* (2004a); *"Slava Lahom na višavah!" se mi utrne malo "žleht" misel. So že vedeli, kje postaviti božja znamenja, da človek ne izgubi ne diha ne vere* (2004b); *"biser" doline reke Mirne; Piran je "dragulj" severne Istre; Čudovito otočje lahko opišemo kot "zelene dragulje, raztresene po modrem pregrinjalu"* (2004c); *Od zdavnaj je morje Sloveniji okno v svet; Sončnim pobočjem naše lepe Istre daje razpoznavnost zasajena vinska trta, ki izkušenim, spretnim in skrbnim rokam istrskega kmeta oziroma vinarja daje vrhunska vina* (2005); *Vso lepoto Istre, njene odlike in čarobnost je rimski veljak Flavius Cassiodorus leta 537 strnil v en stavek: "V Istri je življenje božansko."*; *Na tem delu Slovenije, ki valovi med ostrim kraškim robom in sinjo obalo morja, sončni žarki močnejše grejejo in zime hitreje minejo* (2009).

kaže čim bolj privlačno, zanimivo, torej takšno, ki tvorca ne pušča ravnodušnega in ne bo pustila niti naslovnika, če si jo bo odločil ogledati – ponovno gre torej za posredno pozivnost. Ekspresivnost s pozivno funkcijo je prisotna tudi v posameznih besedilnih enotah, ki so pravzaprav umetnostna besedila oz. z njimi izkazujejo določene sorodnosti.⁴⁶ Nadalje posredno pozivnost opazimo v uporabi vrednotenjskih izrazov⁴⁷ in nenazadnje tudi v fotografijah (sicer primarno prikazovalno vlogo) – ta se kaže v dveh njihovih lastnostih: estetskosti in privlačnosti ter prikazovanju ne le opisovane predmetnosti, pač pa tudi številnih turističnih aktivnosti (obedovanje, kopanje, sončenje, sprehajanje, kolesarjenje, pohodništvo, prevažanje z ladjo, ogledovanje muzejev, obiskovanje prireditev ipd.). Primarno pozivno funkcijo opravljajo tudi oglaševalska besedila, ki so vložena v posamezne vodnike.⁴⁸

SKLEPNE UGOTOVITVE

Besedila turističnih vodnikov smo glede na okoliščine njihovega pojavljanja uvrstili v reprezentativno-direktivni besedilni tip, kar pomeni, da je namen njihovega tvorca na eni strani prikazovati, torej naslovníku posredovati, predstaviti informacije o določeni predmetnosti oz. stvarnosti, po drugi strani pa pozivati, torej na naslovníka vplivati tako, da bo opravil določeno dejanje, sprejel določeno stališče. V konkretnem primeru gre za besedila, ki želijo posredovati mnogostranske informacije o geografskem območju Slovenske Istre (lahko tudi o širšem območju) in naslovníka – potencialnega turista prepričati, da se na podlagi predstavljenega odloči za potovanje, izlet oz. dopust na predstavljenem območju. Pozivajo ga torej, naj postane turist in naj za svojo destinacijo izbere Slovensko Istro. Glede na standardno realizacijo identificiranih namenov v analiziranih besedilih lahko rečemo, da so stilno nezaznamovane naslednje prvine

besedilne vrste turističnega vodnika: a) *prikazovalni pol* – leksikonska organizacija (mnoštvo manjših besedilnih enot je smiselno organizirano v enotno besedilo turističnega vodnika), predstavitev dveh vrst informacij, pretežno predmetnostnih (geografske, zgodovinske, kulturne, etnološke ipd. lastnosti opisovanega območja) in pretežno turistično relevantnih (informacije o turistični infrastrukturi oz. turističnih kapacitetah opisovanega območja), raba standardnega knjižnega jezika s splošno razumljivimi izrazi in tîrmini, nezapletenimi povedmi in poljudnim slogom, opisovanje kot najpogostejša vrsta tematskega razvoja, bogata uporaba ponazoritvenih sredstev (fotografije, zemljevidi, preglednice itd.); b) *pozivni pol* – gre za posredno pozivanje, ki se izraža preko nagovarjanja in obračanja na naslovníka v 2. osebi množine, vzpostavljanja stika z naslovníkom z uporabo 1. osebe množine, uporabe jezikovnih sredstev s pozitivno konotacijo, čustveno obarvanih oz. ekspresivnih izrazov in formulacij, vrednotenjskih izrazov ter prisotnosti umetnostnih oz. umetnostnim sorodnih besedil, odlomkov.

Ugotovimo lahko, da sodijo prikazovalne prvine pretežno na področje objektivnosti, pozivne prvine pa na področje subjektivnosti; slednje pridobivajo naslovníka in modificirajo prikazovano predmetnost s ciljem narediti jo privlačno in zanimivo – na tak način opravljajo posredno pozivanje, medtem ko se neposredni pozivi pojavijo izredno redko, pretežno v uvodnih besedilih. Analizirane vodnike lahko razporedimo po lestvici glede na to, kateri od polov je bolj izrazit: medtem ko se v 1993 realizira skoraj izključno le prikazovalni namen, predstavlja 2004a drugo skrajnost – njegova pretežna pozivnost ga približuje že oglaševalskim besedilom (v nekaterih vodnikih se sicer pojavlja določeno število oglaševalskih besedil). Ostali vodniki si sledijo od prikazovalnosti k pozivnosti v nekako sledečem vrstnem redu: 1997, 2005, 2001, 2004c, 2004b, 2009.⁴⁹

46 Take besedilne enote so npr.: v 1997 (17–19) sestavek (eden od uvodnikov) pisatelja Marjana Tomšiča "Vinograd z griča spušča se v ravnino ...", literariziran opis istrske pokrajine, ki tudi sam vsebuje tri pesemske odlomke; v 2004a (26) sestavek "Poklic: ribič", kjer se na slikovit način opisuje ribičev vsakdan; v 2004c (24) odlomek iz literarnega dela Scipia Slataperja *Moj Kras*; v 2005 citati istrskih literarnih ustvarjalcev, pogosto gre za pesmi oz. odlomke iz njih, ter ljudski pregovori – ti se, pisani v drugačnem črkovnem fonetu, pojavljajo skozi celotno besedilo vodnika in predstavljajo ekspresivno obarvano izpoved o predmetnosti, ki jo avtor opisuje v glavnem besedilu.

47 Taki so npr.: *vsekakor si je vredno ogledati*; *vredno ogleda*; *se spleča ogledati*; *je vredno poizkusiti*; *vreden obiska*; *spleča se poskusiti*.

48 Uvodnik v 1993 razdelek, kjer "podjetja ponujajo svoje izdelke in storitve", imenuje za vsebinski sklop, sestavni in enakovredni del "priročnika" – na koncu vodnika si tako v strnjem zaporedju sledi 14 oglasov; v 2001 in 2005 sta oglasa 2; v 2004a najdemo bodisi besedila, ki so v celoti oglaševalska (npr. oglasi za določeno restavracijo, za določeno zdravilišče, za različne hotele, za izlet v Benetke, za portoroški kazino, za turistične prireditve), bodisi se oglaševalske prvine pojavljajo v primarno neoglaševalskih besedilnih enotah, npr.: *Priporočamo vam knjižico Kosovelova pot*, avtorja Pavla Skrinjarja, ki jo je izdala občina Sežana ob stoletnici pesnikovega rojstva. Teh zadnjih je nekaj tudi v ostalih vodnikih, npr.: *Hkrati z vodnikom je pripravljen tudi zemljevid z območja Slovenske Istre, Čičarije, Brkinov in Krasa*, in to v razmerju 1:50.000. *Planinci, ki jih bo vodila pot po tem delu Slovenije, naj vodnik uporabljajo skupaj s karto* (1997); *Med izbrane restavracije sodi Skiper v marini, ki poleg izjemnega pogleda na morje razvaja z izbranimi mesnimi jedmi in bogato izbiro rib in drugih dobrot iz jadranskih globin* (2009).

49 Ugotovitve analize zavračajo trditve, ki pravi, da so besedila turističnih vodnikov "napisana okorno, v puščobnem, neprivlačnem, napol strokovnem jeziku. [...] Sodobna zasnova takih besedil, nova, bolj bogata vsebina bi seveda vplivala tudi na jezikovno kulturo sporočil, na opuščanje suhega 'uradniškega' obravnavanja podatkov in s tem na večjo izrazno samozavest" (Pogorelec, Sršen, 1983, 63) – razen 1993 namreč vsi analizirani vodniki izkazujejo slikovito, "privlačno" izražanje, kar pojasnujemo z njihovim pozivnim

Glede na povedano se lahko strinjamo z ugotovitvama o poljudnoznanstvenih besedilih, kamor se glede na standardno funkcijskozvrstno klasifikacijo (Toporišič) najpogosteje uvrščajo besedila turističnih vodnikov: da so v primerjavi z znanstvenimi, ki so usmerjena pretežno na predmet, precej bolj usmerjena na naslovnika (Sajovic, 1986, 56), ter da njihov tvorec z namenom pridbitve oz. pritegnitve naslovnika v besedilo vključuje za znanstveni jezik netipične prvine, kot so neposredni stik, prepričevalnost in čustvenost (Kržišnik Kolšek, 1986, 61). Ob tem se moramo zavedati, da ugotovitvi izhajata iz razlaganja narave poljudnoznanstvenega besedila v odnosu do znanstvenega, iz iskanja sorodnosti in razlik med eno in drugo vrsto besedil, kar za nas ni relevantno; pri opisovanju besedilne vrste turističnega vodnika smo namreč njene lastnosti opredeljevali same na sebi, in sicer predvsem kot odraz tvorčevega namena oz. funkcije spreminjanja, vplivanja na zunajjezikovno dejanskost – posamezna besedila, besedilne vrste oz. funkcijske zvrsti (če uporabimo standardno strukturalistično terminologijo) se medsebojno ločijo glede na to, za kakšne vrste vplivanje gre (Skubic, Mikolič). Skladno z opredelitvijo namenske strukture turističnega vodnika kot reprezentativno-direktivne lahko analizirano besedilno vrsto brez težav uvrstimo na področje Skubičevega sporočanjско-vplivanjskega oz. pragmatičnega diskurza, katerega bist-

vena značilnost je želja tvorca, da naslovnik na podlagi informacij, ki se mu jih posreduje v besedilu, prilagodi svoje mišljenje in delovanje, kar povsem sovпада z našo analizo, ki je pokazala, da tvorec turističnega vodnika sicer prikazuje (oz. informira, sporoča), vendar na določen, zanj prikladen način, s čimer poziva (oz. vpliva). Po Mikolič gre torej za vplivanje (direktivna funkcija) na naslovnikovo vednost (reprezentativna funkcija). Pač pa smo vzpostavljane Skubičevega "zaupanja vrednega" tvorca, ki naj bi bil ključen pogoj za delovanje sporočanjско-vplivanjskega diskurza (naslovnik bo namreč lažje sprejel informacije, če mu jih posreduje "primerna" oseba), opazili le v treh vodnikih – v 2004b, 2005 in 2009. V vseh treh primerih se avtorja izpostavlja kot nekoga, ki se poklicno in/ali ljubiteljsko tako ali drugače ukvarja z območjem Slovenske Istre oz. ima z njim bogate izkušnje, navaja se njegovo predhodno avtorstvo del (publikacij, dokumentarnih filmov) s sorodno tematiko – gre skratka za nekoga, ki je dober poznavalec v vodniku predstavljenega območja in ki mu naslovnik lahko zaupa. V primeru ostalih petih vodnikov je avtorjev praviloma več, nihče od njih pa ni posebej izpostavljen v smislu poklicnih referenc, ljubiteljskih izkušenj ali posebnih dosežkov v zvezi s predstavljenim območjem; v teh primerih v uvodnikih namesto avtorjev nastopajo uredniki ali pa avtor uvodnika ni identificiran.

THE TEXT-TYPE OF A TOURIST GUIDEBOOK – OUTLINING THE INTENTIONAL STRUCTURE OF A TEXT TYPE IN THE CASE OF TOURIST GUIDES TO SLOVENE ISTRIA

Davorin DUKIČ

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 1
e-mail: davorin.dukic@zrs.upr.si

Miha KODERMAN

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 1
e-mail: miha.koderman@zrs.upr.si

SUMMARY

The basic purpose of this paper is to describe a type of text – a tourist guide, which has not yet been analysed in the scope of Slovene linguistics. Our theoretical starting points represent a cross-section of findings from the fields of text linguistics, pragmalinguistics, and functional stylistics. Our basic research unit is the text as defined by Dressler and Beaugrand – a communication phenomenon that meets the seven standards of textuality. The texts that arise in everyday communication can be organised, according to their affinities and differences, into various text types, that is text classes with dominating common traits. The traits refer primarily to the array of specific linguistic or expressional means that are organised in a specific manner within a certain text. With this in mind we refer to stylistic (non)markedness – the stylistically non-marked elements represent standard elements and their use is customary in a

namenom. Ob tem je treba pripomniti, da je zgornji navedek nastal l. 1979 (tedaj je potekalo strokovno oz. znanstveno srečanje, zbornik referatov je izšel l. 1983), medtem ko sta 2 od analiziranih vodnikov iz 90. let 20. stoletja, vsi ostali pa iz prvega desetletja 21. stoletja. V tem času so se korenito spremenile družbene razmere, obenem pa tudi besedilne vrste oz. konvencije, ki vplivajo na njihovo tvorjenje in sprejemanje. Ugotovitev o suhoparnosti jezika turističnih vodnikov je bila tako (lahko) v času svojega nastanka točna, danes pa ni več.

certain types of text, while the stilistically marked elements are those that represent a deviation from standard conventions. In analysing text type we can use a description of circumstances, the context in which the analysed text is formed and received; this involves the participants in communication – the creator and addressor of the text, their abilities, expectations, points of view, level of knowledge, mutual relations, time and space of text occurrence, etc. Knowing the context is crucial when identifying the purpose that has been realised through the text by its creator; as the creator chooses means of expressing and does so in a manner that allows the most efficient expression of his or her purpose – this is the so called intentional structure of text or a specific text type. According to pragmalinguistic taxonomy of illocutionary acts by Searle, each text can be assigned to one of five text types or their combinations: 1) representatives; 2) directives; 3) commissives; 4) expressives; and 5) declarations. The creator's intention is compatible with text function – with respect to the purpose the creator is trying to achieve, the text serves a function of: 1) representing; 2) inviting; 3) obligating; 4) associating; 5) performing. In the realm of Slovene structural linguistics (Toporišič) the functions of language and consequentially of texts have traditionally been explained by their applicational purpose and fields of social activities – according to this, the functional type is understood as a specific sort of language, the purpose of which is to satisfy the needs of a certain social scope to express themselves, which is realised in individual texts or in the functional text-type. Pragmalinguistics takes a different approach (Mikolič, Skubic), which understands function as a capacity of language to change the world or influence the reality existing outside language. Typology of functional types and text types then originates from various types of influence. According to the classical functional typology, the tourist guidebook is a sub-type of popular science text type. Skubic assigns it to the sphere of discourse-influential speech, while Mikolič attributes to it a communicational demonstrational influential function as a popular scientific text or a professional text.

To achieve the goals of this research we have analysed eight tourist guidebooks to Slovene Istria that met the three crucial criteria of our selection: 1) focus on the geographical area of Slovene Istria, 2) publication in 1991 or later, 3) the use of Slovene language. We have described the circumstances of their creation and receiving, identified the creator's purpose, and observed how it is realised in individual texts. We have established that a tourist guidebook is a portable written text form intended for a wide and usually non-specific audience. There is no hierarchical relationship between the writer (or a group of writers) and the reader. The reader freely decides to use a tourist guidebook text when he or she wishes to acquire information concerning travel in a certain geographical area due to eventual travel or holiday plans. The type of text is representatively-directive: on one hand the writer wishes to inform the reader about the geographical, historical, cultural, ethnological etc. characteristics of Slovene Istria, thus to represent, while on the other hand the writer wants to convince the reader that the area in question is attractive and interesting enough on multiple levels to be worth affording it a visit, thus to invite.

Key words: tourist guidebook, text, text type, functional types, circumstances of text formation and receiving, text type as an intentional structure of text, the creator's intention as a text function, Slovene Istria

VIRI IN LITERATURA

Kocjančič, K., Bratož-Ježek, B. (1997): Slovenska Istra, Čičarija, Brkini in Kras: planinski vodnik. Ljubljana, Planinska založba Planinske zveze Slovenije.

Pucer, A. (2005): Popotovanje po Slovenski Istri. Koper, Libris.

Šimič Sime, S., Pucer, A. (2001): Slovenska Istra – zaledje. Ljubljana, IKI – Institut za komunikacije in informatiko, d.o.o.

Titl, Julij (1993): Primorje, Kras: A – Ž: priročnik za popotnika in poslovnega človeka. Murska Sobota, Pomurska založba.

Tretjak, D., Fachin, N. (2004c): Istra, Cres, Lošinj: zgodovinsko-umetnostni vodnik: zgodovina in kultura 50 istrskih občin. Trst, Bruno Fachin Editore.

Vehar, S. (2004b): Istra na dveh kolesih: pustolovščina odkrivanja: kolesarski vodnik. Ljubljana, DZS.

Vinčec, M. (2009): Istra: Koper, Izola, Piran: kulturno turistični vodnik. Koper, Arsvideo.

Zemljak, M. (ur.) (2004a): Slovenska Istra in Kras. Koper, ATIS, d.o.o.

Bajt, D. (1993a): Zvrstnost neleposlovnih besedil. 28. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj. Ljubljana, Center za slovenščino kot tuji ali drugi jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 199–209.

Bajt, D. (1993b): Pišem, torej sem: priročnik za pisanje. Maribor, Obzorja.

Bešter, M. (1994): Tip besedila kot izrazilo sporočevalčevega namena. Uporabno jezikoslovje, 2. Ljubljana, 44–52.

De Beaugrande, R., Dressler, W. (1992): Uvod v besediloslovje. (Prevod: Derganc, A., Miklič, T.) Ljubljana, Park.

Dular, J. (1974): Zvrsti slovenskega jezika. V: Kmecl, M., idr. (ur.): Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Informativni zbornik. Ljubljana, Filozofska fakulteta, 57–74.

- Gorjanc, V. (1998):** Besediloslovni vidiki slovenskega znanstvenega jezika: magistrsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filofska fakulteta.
- Hudej, S. (1994):** Šolske ure besediloslovja: temeljni pojmi besediloslovja in jezikoslovne (lingvistične) analize besedila. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Korošec, T. (1981):** Besediloslovna vprašanja slovenščine. 17. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj. Ljubljana, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 299–307, 173–186.
- Korošec, T. (1998):** Stilistika slovenskega poročevalstva. Ljubljana, Kmečki glas.
- Križaj Ortar, M. (1994):** Stilistika neumetnostnega besedila – stičišče jezikovnega sistema in pragmatike. 30. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj. Ljubljana, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 299–307.
- Kržišnik, E. (1986):** Revijalni tip poljudnoznanstvenega besedila. Simpozij Slovenski jezik v znanosti 1: zbornik prispevkov. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 59–70.
- Kunst Gnamuš, O. (1986):** Razumevanje in tvorjenje besedila: poskus pragmatične razčlemba. Ljubljana, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani.
- Limon, D. (2003):** Text type, genre, register and style in relation to text analysis and translation. *Vestnik*, 37, 1/2. Ljubljana, 265–280.
- Makovec Černe, J. (1990):** Besedilne zvrsti in tematski razvoj besedila. *Vestnik*, 24. Ljubljana, 39–46.
- Mikolič, V. (2007a):** Modifikacija podstave in argumentacijska struktura besedilnih vrst. *Slavistična revija*, 55, 1/2. Ljubljana, 341–355.
- Mikolič, V. (2007b):** Tipologija turističnih besedil s poudarkom na turističnooglaševalskih besedilih. *Jezik in slovstvo*, 52, 3/4. Ljubljana, 107–116.
- Mikolič, V. (2009):** Specializirani jezikovni korpusi in funkcijska zvrstnost. V: Stabej, M. (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike, Obdobja, Simpozij*, 28. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 257–263.
- Pogorelec, B., Sršen, V. (1983):** Jezik v turizmu. V: Pogorelec, B. (ur.): *Slovenščina v javnosti: gradivo in sporočila*. Ljubljana, Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, Slavistično društvo Slovenije, 55–65.
- Sajovic, T. (1986):** Razmerje med poljudnoznanstvenim in znanstvenim jezikom. Simpozij Slovenski jezik v znanosti 1: zbornik prispevkov. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 49–57.
- Skubic, A. (1994/95):** Klasifikacija funkcijske zvrstnosti in pragmatična definicija funkcije. *Jezik in slovstvo*, 40, 5. Ljubljana, 155–168.
- Skubic, A. (2005):** *Obrazi jezika*. Ljubljana, Študentska založba.
- Toporišič, J. (1992):** *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Toporišič, J. (2000):** *Slovenska slovnica*, 4. izdaja. Maribor, Obzorja.
- Urbančič, B. (1965):** O jezikovnih stilih. V: Vurnik, F. (ur.): *Jezikovni pogovori I*. Ljubljana, Cankarjeva založba, 221–27.
- Verschuere, J. (2000):** Razumeti pragmatiko. (Prevod: Prosenc Šegula, I.) Ljubljana, Založba /*cf.
- Vogel, J. (2007):** "Nestrokovnost" v jeziku poljudnoznanstvenih besedil: pragmatično-funkcijski vidik. V: Orel, I. (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika, Obdobja, Metode in zvrsti*, 24. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 125–142.
- Zdravec Pešec, R. (1994):** Pragmatično jezikoslovje: temeljni pojmi. Ljubljana, Pedagoški inštitut, Center za diskurzivne študije.